

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับพัฒนาการทางการเมืองไทย: ศึกษากรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ การให้ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชน การให้คำวิพากษ์วิจารณ์ต่อการดำเนินการของพรรคการเมืองและรัฐบาล การให้การสนับสนุนพรรคการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติ อาทิ การชุมนุมเรียกร้องและการเดินขบวนประท้วง
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการเมืองไทยในช่วงหลังการปฏิรูปการเมืองไทย (พ.ศ.2540)
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับองค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทย
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทยกับเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทย

วิธีดำเนินการวิจัย ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ประชาชนซึ่งเป็นชนชั้นกลางที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในพื้นที่ 19 จังหวัด จำนวนทั้งสิ้น 13,305,101 คน โดยสุ่มตัวอย่างมาจากพื้นที่ 10 จังหวัด ประกอบด้วยกาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด สุรินทร์ อุตรดิตถ์ และอุบลราชธานี ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ ประชาชนจำนวน 2,500 คน และการสุ่มแบบเจาะจงจังหวัดละ 5 คน คือ ปลัดจังหวัด ตัวแทนหอการค้าจังหวัด แรงงานจังหวัด ประธานหรือกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือตัวแทนฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ **วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล** จากเอกสาร การสอบถาม และการสัมภาษณ์ **การวิเคราะห์ข้อมูล** ใช้การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์เนื้อหา

1. สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดเป็นเพศชาย (ร้อยละ 48.2) อายุระหว่าง 26-35 ปี (ร้อยละ 31.1) สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 48.9) ประกอบอาชีพในกลุ่มวิชาชีพ/วิชาการ เช่น รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ เป็นต้น (ร้อยละ 32.7) และมีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 10,001-20,000 บาท (ร้อยละ 41.2)

2. พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลาง

2.1 พฤติกรรมการให้ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการให้ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.29$) โดยพบว่า สนติดตามข่าวสารทางการเมืองจากสื่อวิทยุโทรทัศน์เป็นลำดับแรก และสนใจติดตามการจัดเวทีอภิปรายของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมการให้ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองพบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ให้ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองเป็นประจำ โดยติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์เป็นหลัก รองลงมาคือ การขอบพูดคุยแลกเปลี่ยนถกเถียงข่าวสารทางการเมืองระหว่างกัน

2.2 พฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.61$) โดยพบว่า เหตุปัจจัยของการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพราะเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ดีเป็นลำดับแรก และเหตุผลที่ทำให้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพราะประโยชน์ที่ตนจะได้จากพรรคการเมือง เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งพบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากขึ้นทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เหตุผลสำคัญที่สุดที่ทำให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพราะเห็นว่า การเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่สำคัญในระบบประชาธิปไตย

2.3 พฤติกรรมการเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชน โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.56$) โดยพบว่า การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชน เพราะทำให้ตนเองสามารถช่วยเหลือสาธารณะได้เป็นลำดับแรก และการมีส่วนร่วมในกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชน ด้วยการให้การสนับสนุน เช่น ด้านการเงิน เป็นต้น เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชน พบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่จะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชนน้อย แต่จะไม่นิยมให้การสนับสนุนทางการเงินแก่พรรคการเมือง โดยปัจจัยที่ส่งผลให้ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสนใจเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชน คือ การเข้าเป็นสมาชิกจะทำให้สามารถรักษาผลประโยชน์ของตนหรือกลุ่มตนได้

2.4 พฤติกรรมการให้คำวิพากษ์วิจารณ์ต่อการดำเนินการของพรรคการเมืองและรัฐบาล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการให้คำวิพากษ์วิจารณ์ต่อการดำเนินการของพรรคการเมืองและรัฐบาล โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.26$) โดยพบว่า เหตุผลที่ทำให้สนใจวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินการของพรรคการเมืองเพราะพรรคการเมืองแสวงผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมเป็นลำดับแรก และการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินการของทั้งพรรคการเมืองและรัฐบาลโดยการส่งข่าวสาร/หนังสือ/จดหมายไปยังสื่อมวลชน และการร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการให้คำวิพากษ์วิจารณ์ต่อการดำเนินการของพรรคการเมืองและรัฐบาลพบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพฤติกรรมการให้คำวิพากษ์วิจารณ์ต่อการดำเนินการของพรรคการเมืองและรัฐบาลเพิ่มขึ้น ปัจจัยที่ทำให้ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้คำวิพากษ์วิจารณ์ต่อพรรคการเมือง คือ การที่พรรคการเมืองแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมักจะมาจากปัญหาในกระบวนการนโยบายสาธารณะ การให้คำวิพากษ์วิจารณ์นิยมดำเนินการผ่านสื่อมากกว่าการให้คำวิพากษ์วิจารณ์ต่อพรรคการเมืองหรือรัฐบาลโดยตรง

2.5 พฤติกรรมด้านการให้การสนับสนุนพรรคการเมือง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมด้านการให้การสนับสนุนพรรคการเมือง โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.87$) โดยพบว่า การสนับสนุนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับความชื่นชอบที่ตนเองมีต่อตัวผู้นำพรรคการเมืองนั้น เป็นลำดับแรก และรูปแบบหรือวิธีการในการให้การสนับสนุนพรรคการเมืองที่จะแสดงออกโดยการบริจาคเงินให้พรรคการเมืองนั้น และการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้น เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการให้การสนับสนุนพรรคการเมืองพบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังให้การสนับสนุนพรรคการเมืองในระดับไม่มากนัก การให้การสนับสนุนพรรคการเมืองโดยอยู่ที่ความเลื่อมใสในนโยบายของพรรคการเมืองและความชื่นชอบที่มีต่อผู้นำพรรคการเมืองเป็นสำคัญ และนิยมให้การสนับสนุนทางการเงินแก่พรรคการเมืองน้อยมาก

2.6 พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติ อาทิ การชุมนุมเรียกร้องและการเดินขบวนประท้วง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติ อาทิ การชุมนุมเรียกร้อง และการเดินขบวนประท้วง โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.80$) โดยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมืองอย่างไม่ปกติเพราะเห็นว่าเป็นสิทธิทางการเมืองที่ได้รับการปกป้องตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ เป็นลำดับแรก และการเข้าร่วมในกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติ เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติ อาทิ การชุมนุมเรียกร้องและการเดินขบวนประท้วงพบว่า ชนชั้นกลางยังมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติ

ไม่มากนัก เหตุผลสำคัญที่ทำให้เข้าร่วมคือ เป็นการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองในเรื่องของสิทธิมนุษยชนภายใต้บทบังคับของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

3. พัฒนาการทางการเมืองไทยในช่วงหลังการปฏิรูปการเมืองไทย (พ.ศ. 2540)

3.1 องค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทย

3.1.1 องค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทยด้านความเท่าเทียม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นในด้านความเท่าเทียม โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.24$) โดยพบว่าความเท่าเทียมกันทางกฎหมายคือการที่คนไทยมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายเป็นลำดับแรก และความเท่าเทียมทางการเมืองคือการที่คนไทยมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบต่างๆ ที่เท่าเทียมกัน เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทยด้านความเท่าเทียม เห็นว่า ยังไม่มีความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง มีความเท่าเทียมกันทางกฎหมายและทางการเมืองที่เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย (ทฤษฎี) แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีความเท่าเทียมกัน และสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเท่าเทียมกันทางกฎหมายมากกว่าความเท่าเทียมทางการเมือง

3.1.2 องค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทยด้านความสามารถของระบบการเมือง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นในด้านความสามารถของระบบการเมือง โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.11$) โดยพบว่า ผู้นำทางการเมืองสามารถผลักดันระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมให้ เป็นไปตามแนวทางที่ผู้นำต้องการ เป็นลำดับแรก และรัฐบาลมีความสามารถในการดำเนินนโยบาย รัฐบาลมีความสามารถที่จะทำให้นโยบายได้รับการตอบสนอง และการบริหารงานของรัฐบาลยึดถือหลัก เหตุผล ข้อมูล ข้อเท็จจริงเป็นหลัก เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทยด้านความสามารถของระบบการเมืองเห็นว่า มีพัฒนาการที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะในประเด็นของความพยายามของผู้นำทางการเมืองในการผลักดันให้มีการดำเนินการเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมที่มีความเป็นรูปธรรมมากกว่าเดิม ผ่านการนำเสนอโนบายสู่ประชาชนโดยตรง แต่ยังมี ความสามารถไม่มากนัก เมื่อพิจารณาจากควมมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานของผู้นำทางการเมือง และรัฐบาล ความสามารถของรัฐบาลในการดำเนินนโยบาย การทำให้นโยบายได้รับการตอบสนอง การผลักดันให้นโยบายเกิดผลในทางปฏิบัติเป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และการบริหารงานโดยยึดหลัก เหตุผลข้อเท็จจริงเป็นหลักเนื่องจากมีปัญหาอุปสรรคทั้งจากรัฐบาล ผู้นำทางการเมือง และภาคประชาชน

3.1.3 องค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทยด้านการแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและความชำนาญเฉพาะอย่าง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นด้านการแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและความชำนาญเฉพาะอย่าง โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปาน

กลาง ($\bar{x} = 3.12$) โดยพบว่า สถาบันทางการเมืองมีภาวะความเป็นสถาบันของระบบราชการเป็นลำดับแรก และสถาบันทางการเมืองต่างๆ มีความร่วมมือกันประสานงานกันเป็นอย่างดีเป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองด้านการแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและความชำนาญเฉพาะอย่างเห็นว่า ไทยมีพัฒนาการในเรื่องนี้ไม่มากนัก ยังมีปัญหาในเรื่องความเป็นอิสระในการคิด ตัดสินใจของหน่วยการเมืองซึ่งมีอยู่น้อย สถาบันทางการเมืองต่างๆ ยังไม่บรรลุความเป็นสถาบันทางการเมืองอย่างแท้จริง ระบบราชการเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีสภาวะความเป็นสถาบันมากที่สุด พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีสภาวะความเป็นสถาบันน้อยที่สุด สถาบันทางการเมืองต่างๆ ยังมีปัญหาในเรื่องของความร่วมมือและการประสานงานระหว่างกัน

3.1.4 องค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทยด้านลักษณะทางสังคมที่มีการพัฒนาการทางการเมืองแล้ว กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นด้านลักษณะทางสังคมที่มีการพัฒนาการทางการเมืองแล้ว โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.04$) โดยพบว่า มีลักษณะยึดมั่นในเรื่องเหตุผลเป็นลำดับแรก และมีการดำเนินการแบบคำนึงถึงข้อเท็จจริงเป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทยด้านลักษณะทางสังคมที่มีการพัฒนาการทางการเมืองแล้วพบว่า ลักษณะสังคมไทยยังมีสภาวะของลักษณะทางสังคมที่มีการพัฒนาทางการเมืองน้อย เนื่องจากยังไม่มีลักษณะยึดมั่นในเหตุผล และการดำเนินการใดๆ เป็นแบบคำนึงถึงข้อเท็จจริง แต่จะยึดถือความคิดความเห็นที่ตนเองมีและเชื่อเป็นหลัก และยังมีความเชื่อในเรื่องโชคกลางหรือสิ่งทึ่งมாயมากและอย่างกว้างขวาง

3.2 เป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทย

3.2.1 เป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทยคือความมีเสถียรภาพทางการเมือง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นว่าความมีเสถียรภาพทางการเมือง โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.15$) โดยพบว่า มีความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดจากกลุ่มการเมืองเป็นลำดับแรก และมีความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดจากกลุ่มศาสนาต่างๆ เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทยด้านความมีเสถียรภาพทางการเมืองพบว่า สังคมไทยยังไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองเท่าที่ควร เพราะสถาบันทางการเมืองหลัก คือ พรรคการเมือง รัฐสภา และรัฐบาลยังมีเสถียรภาพปานกลาง นอกจากนี้ สังคมไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดจากกลุ่มต่างๆ อันสามารถนำมาสู่วิกฤติการณ์ทางการเมืองได้

3.2.2 เป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทยคือความชอบธรรมทางการเมือง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นว่าความชอบธรรมทางการเมือง โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.13$) โดยพบว่า ความชอบธรรมในตัวผู้นำนั้นผู้นำที่มีอำนาจในสังคมไทยมีลักษณะของการใช้อำนาจเพื่อ

ผลประโยชน์ของตนเป็นลำดับแรก และความชอบธรรมของระบบการเมืองโดยระบบการเมืองไทยมีลักษณะที่สามารถตอบสนองต่อผลประโยชน์ของคนส่วนรวมได้เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทย ด้านความชอบธรรมทางการเมืองพบว่า สังคมไทยยังไม่มีความชอบธรรมทางการเมืองเท่าที่ควร โดยเฉพาะความชอบธรรมในตัวผู้นำทางการเมือง รัฐบาล และระบบการเมืองซึ่งมีปัญหาสำคัญอยู่ที่ทั้งผู้นำทางการเมือง รัฐบาล และระบบการเมือง มีลักษณะของการใช้อำนาจเพื่อผู้นำทางการเมือง ผู้มีอำนาจในรัฐบาล และระบบการเมือง มากกว่าคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

3.2.3 เป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทยคือความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเมือง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นว่า ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.04$) โดยพบว่า วิธีการในการแสดงความสามารถหรือสมรรถนะของระบบการเมืองโดยสมัครใจเป็นลำดับแรก และความสามารถในการจัดสรรประโยชน์โดยพิจารณาจากความเป็นธรรมในการจัดสรรประโยชน์เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทย ด้านความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเมืองพบว่า ยังไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากนัก โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดสรรประโยชน์ ซึ่งยังคงมีความไม่เท่าเทียมและความไม่เป็นธรรมสูง

3.2.4 เป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทยคือความเป็นสถาบัน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นว่าความเป็นสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.97$) โดยพบว่ามีความสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อกระแสโลกาภิวัตน์ของสถาบันทางการเมืองของไทย เช่น รัฐบาล รัฐสภา พรรคการเมือง และระบบราชการ เป็นต้น เป็นลำดับแรก และพรรคการเมืองมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทย ด้านความเป็นสถาบันทางการเมืองพบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ให้ความสำคัญกับความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองเป็นหลัก องค์การทางการเมืองของไทยยังไม่อาจบรรลุลักษณะของความเป็นสถาบันทางการเมืองอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะพิจารณาในเรื่องของที่มา โครงสร้าง และพฤติกรรมขององค์การทางการเมืองเหล่านั้น

3.2.5 เป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทยคือความทันสมัยทางการเมือง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นว่าความทันสมัยทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.10$) โดยพบว่า ภาครัฐมีการประกาศข้อมูลข่าวสารทางราชการ ผลการดำเนินการข้อมูลโครงการที่จะกระทบต่อประชาชนเป็นประจำเป็นลำดับแรก และภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม องค์กรต่างๆ เข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานอย่างจริงจังเป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนของการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทย ด้านความทันสมัยทางการเมืองพบว่า มีพัฒนาการในเรื่องของความทันสมัยทางการเมืองดีขึ้นบ้าง โดยมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางการเมือง เข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานของภาครัฐ และสามารถตรวจสอบและร้องเรียนการทำงานของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ในระดับหนึ่ง

4. การทดสอบสมมติฐาน

4.1 พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.2 พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.3 องค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. การอภิปรายผล

2.1 พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในเรื่องพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเน้นพฤติกรรมพบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพฤติกรรมทางการเมืองในภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีพฤติกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับมากเพียง 1 พฤติกรรม คือ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และมีพฤติกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับน้อย 1 พฤติกรรม คือ พฤติกรรมการเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชน ส่วนพฤติกรรมอื่นๆ อีก 4 พฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของจุมพล หนีพานิช (2542) เรื่องพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางไทย และงานวิจัยของ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2541) เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง ที่พบว่าพฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางมักจะจำกัดอยู่เฉพาะพฤติกรรมการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในเพียงบางรูปแบบเท่านั้น คือ พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับล่างหรือระดับผู้ดูหรือผู้ชม (on-lookers หรือ spectators) ได้แก่ การติดตามข่าวสารทางการเมืองและการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น แต่จะไม่ค่อยเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับกลางหรือระดับผู้มีส่วนร่วม (participants) เช่น การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของพรรคการเมือง การช่วยบริจาคเงินหรืออาสาสมัครช่วยในการรณรงค์หาเสียงของพรรคการเมือง เป็นต้น

2.1.1 พฤติกรรมการให้ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองนั้นพบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองเป็นประจำ โดยติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านทางวิทยุโทรทัศน์เป็นหลัก ซึ่งถือว่าเป็นสื่อร้อน (Hot Media) คือ เป็นสื่อที่เผยแพร่ได้

ทันทีทันใด จึงเป็นที่นิยม สอดคล้องกับงานวิจัยของ รสลิน ศิริยะพันธุ์ และคณะ (2551) เรื่อง พฤติกรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางกับพัฒนาการทางการเมืองไทย: ศึกษากรณีภาคเหนือ นอกจากนี้การให้ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง ส่งผลให้ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับรู้ข่าวสารทางการเมือง และต้องการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งสะท้อนความสำคัญของแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2541) ที่พบว่าระดับการเปิดฟังข่าวสารทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเมือง

2.1.2 พฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง พบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากขึ้นทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพราะเห็นว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย และเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ดี อย่างไรก็ตาม แม้จำนวนประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีมากกว่าประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในภาคอื่นๆ แต่จำนวนประชาชนที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ยังน้อยกว่าในภาคอื่นๆ ของไทย ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือถือเป็นภาคที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำที่สุดในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางสังคมวิทยาเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของคน (ทิตยา สุวรรณขง 2527: 38) และได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองว่าคนที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจจะมีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจทางการเมืองและเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น ผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงมักจะให้ความสนใจทางการเมืองมากที่สุด และผู้ที่มีฐานะต่ำจะสนใจทางการเมืองน้อยที่สุด

การไปใช้สิทธิเลือกตั้งของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เพิ่มขึ้น ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้ให้ข้อคิดเห็นบางส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์และมีการจัดตั้งแกนนำในระดับอำเภอและหมู่บ้านเพื่อรับผิดชอบกระตุ้นให้มีการออกไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสะท้อนให้เห็นว่าสอดคล้องกับแนวคิดของฮันติงตันและเนลสัน (Huntington and Nelson, 1982: 4 อ้างใน สุจิต บุญบงการ 2551: 199-200) ที่ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นอาจเป็นไปโดยความสำนึกของตนเองหรือถูกชักจูงให้เข้าร่วมก็ได้

ส่วนปัจจัยในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น ในระดับชาติคือความนิยมและความศรัทธาในตัวผู้นำพรรคเป็นหลัก ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีจิตวิทยา (Psychology Theories) (Harrop and Miller, 1987: 132) ที่เห็นว่า ความผูกพันพรรคการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคล เพราะองค์ประกอบประการหนึ่งของความผูกพันพรรค คือ การชอบบุคลิภาพของผู้นำ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2541) ที่ว่า การตัดสินใจในการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนส่วนใหญ่เป็นเพราะความชอบพอเดิมที่มีต่อผู้สมัคร หัวหน้าพรรค และบุคคลสำคัญของพรรคด้วย

2.1.3 พฤติกรรมการเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง อาทิ พรรคการเมือง องค์การพัฒนาเอกชน ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมืองน้อย อาชีพที่เข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมากที่สุดคือ อาชีพธุรกิจ เหตุผลของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมือง คือจะทำให้สามารถรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนได้ ส่วนที่ไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมืองเพราะไม่เห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วม โดยเห็นว่า พรรคการเมืองมักจะเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดที่ว่า ในสังคมประชาธิปไตย คนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันหรือมีผลประโยชน์อย่างเดียวกัน ย่อมรวมตัวกันอย่างอิสระเป็นกลุ่มต่างๆ แล้วทำกิจกรรมร่วมกันเกี่ยวกับความสนใจร่วมหรือผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากการรวมตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์แล้วหากประชาชนต้องการเข้าไปมีอำนาจในทางการเมืองการปกครองโดยตรงก็ต้องรวมตัวกันในรูปของพรรคการเมือง หรือกลุ่มผลประโยชน์ที่ประชาชนรวมตัวกันอาจแปรสภาพไปเป็นพรรคการเมืองเพื่อให้มีโอกาสเรียกร้องและรวบรวมผลประโยชน์ที่ตนต้องการและเข้าไปมีอำนาจผลักดันให้ผลประโยชน์เหล่านั้นได้รับการจัดทำเป็นนโยบายต่อไป หากพรรคของตนเองได้มีอำนาจรัฐเป็นรัฐบาลหรือมีส่วนกับพรรคอื่นๆ ร่วมเป็นรัฐบาล (วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น 2550: 59 – 61)

2.1.4 พฤติกรรมการให้คำวิพากษ์วิจารณ์ต่อการดำเนินการของพรรคการเมืองและรัฐบาล ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความสำคัญต่อการวิพากษ์วิจารณ์ต่อการดำเนินการของพรรคการเมืองและรัฐบาลเพิ่มขึ้น เพราะเห็นว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 (มาตรา 45) ให้สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ การให้คำวิพากษ์วิจารณ์แก่พรรคการเมืองมักจะมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของนักการเมืองโดยเฉพาะเรื่องของการทุจริตคอร์รัปชัน หาประโยชน์ส่วนตน ส่วนการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมักจะเน้นในเรื่องของนโยบายสาธารณะ แต่การวิพากษ์วิจารณ์มักจะดำเนินการผ่านสื่อต่างๆ เป็นหลัก โดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมักจะทำผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียง เพราะในปัจจุบันมีการขยายตัวของสถานีวิทยุชุมชนเป็นจำนวนมาก

2.1.5 พฤติกรรมการให้สนับสนุนพรรคการเมือง ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ได้ให้ความสำคัญกับการให้การสนับสนุนพรรคการเมือง โดยเฉพาะการให้เงินสนับสนุนพรรคการเมือง ยกเว้นนักธุรกิจ ซึ่งก็สอดคล้องกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม องค์การทางการเมืองที่นักธุรกิจจะเข้าไปเป็นสมาชิกมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ส่วนเหตุผลที่ทำให้ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้การสนับสนุนพรรคการเมือง คือความเลื่อมใสในนโยบายของพรรคการเมืองและความชื่นชอบที่มีต่อผู้นำพรรคการเมืองเป็นสำคัญ

2.1.6 พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติ อาทิ การชุมนุมเรียกร้องและการเดินขบวนประท้วงพบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติไม่มากนัก กลุ่มที่ไม่นิยมไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติคือ กลุ่มธุรกิจ ข้าราชการ พนักงาน

รัฐวิสาหกิจ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากเงื่อนไขกฎระเบียบในสถานที่ทำงาน ทำให้การแสดงบทบาททางการเมืองในลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่ปกติของกลุ่มเหล่านี้ค่อนข้างถูกจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (2538) ซึ่งกล่าวถึงบทบาทของชนชั้นกลางในกรณีเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ที่ชนชั้นกลางกลุ่มต่างๆ ที่แม้จะมีเหตุผลที่แตกต่างหลากหลายในการชุมนุมสร้างข้อเรียกร้องในเหตุการณ์ดังกล่าว แต่มีเป้าหมายร่วมกันในการต่อต้านอำนาจรัฐเผด็จการ แต่ละกลุ่มจะมีวิธีการแสดงออกในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ส่วนเหตุผลที่ทำให้ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติ คือ ความรู้สึกที่ว่าตนได้รับการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ สิทธิมนุษยชนพอสมควรที่จะแสดงออกหรือเรียกร้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการปฏิรูปทางการเมืองจนนำมาสู่การมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ได้ทำให้ประชาชนเริ่มมั่นใจในการมีสิทธิที่จะแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ข้อเรียกร้องของตนได้รับการตอบสนอง แต่อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไม่ปกติของคนไทยมักจะเกิดขึ้นเมื่อเห็นว่าตนไม่อาจได้สิ่งที่เรียกร้องโดยวิธีการอื่นใด

2.2 พัฒนาการทางการเมืองไทยในช่วงหลังการปฏิรูปการเมืองไทย (พ.ศ. 2540)

2.2.1 องค์ประกอบของพัฒนาการทางการเมืองไทย

ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นว่า ในช่วงหลังการปฏิรูปการเมืองไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ไทยมีพัฒนาการทางการเมืองที่ดีขึ้น แต่พัฒนาการทางการเมืองตามประเด็นดังกล่าวเป็นไปในเชิงทฤษฎี กล่าวคือ

ในเรื่องของความเท่าเทียมกัน รัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ได้แสดงให้เห็นถึงการมีความเท่าเทียมกันของประชาชน (เช่น การให้โอกาสประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในลักษณะที่กว้างขวางมากขึ้น รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองในรูปแบบที่หลากหลายยิ่งขึ้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น เช่น การให้สิทธิแก่ประชาชนในการลงประชามติ ประชาพิจารณ์ เสนอกฎหมาย สิทธิถอดถอน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของลูเซียน พาย (Pye, 1966: 33-34) ที่เสนอว่าลักษณะของพัฒนาการทางการเมืองจะต้องมีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง นอกจากการขยายโอกาสของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว ยังมีการขยายและรับรองสิทธิเสรีภาพในด้านต่างๆ ของประชาชนให้มากขึ้น มีการกำหนดและใช้มาตรการทางกฎหมายและการบริหารเพื่อผลักดันให้หน่วยของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การผลักดันในเรื่องของการปฏิรูประบบราชการ นำระบบการบริหารเพื่อสร้างแรงจูงใจและการตรวจสอบการทำงานของราชการ โดยนำระบบการประกันคุณภาพ การให้เงินจูงใจเป็นรางวัลพิเศษประจำปี (โบนัส) การกำหนดนโยบายสาธารณะให้ประชาชนได้รับการบริหารจากรัฐอย่างเต็มที่ เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค นโยบายไทยเข้มแข็ง เป็นต้น มี

บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ภาคสังคม องค์การเอกชนที่ไม่ใช่ของรัฐ องค์การอิสระ สามารถตรวจสอบการทำงานของทั้งนักการเมือง เจ้าหน้าที่รัฐ และหน่วยงานของรัฐได้

ในเรื่องของความสามารถของระบบการเมือง ซึ่งลูเซียน พาย (Pye, 1966: 33-34) เน้นว่าเป็นความสามารถเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายของระบบ เป็นเรื่องของความสามารถของระบบว่าจะ ผลักดันสังคมและระบบเศรษฐกิจให้เป็นไปตามแนวทางที่ผู้นำต้องการได้มากน้อยเพียงใด จะเห็นได้ว่า รัฐบาลทุกรัฐบาลนับตั้งแต่ยุค พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2544-2549) จนถึงรัฐบาลภายใต้การนำของ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ. 2551) ได้มีความพยายามในการนำนโยบายสาธารณะต่างๆ สู่ประชาชนอย่างมาก และพรรคการเมืองใหญ่ๆ เกือบทุกพรรคได้ใช้นโยบายเป็นเครื่องมือในการแข่งขันกันอย่างสูงเพื่อการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเข้ามาเพื่อจัดตั้งรัฐบาล จึงถือได้ว่าไทยมีพัฒนาการในเรื่องความสามารถของระบบการเมืองขึ้นบ้าง

ในเรื่องของการแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและความชำนาญ เฉพาะด้านนั้น ไทยจะมีหลักการแบ่งแยกอำนาจและโครงสร้างทางการเมืองระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ และการจัดระบบบริหารราชการระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาก็ได้มีการบัญญัติในเรื่องของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการถ่ายโอนภารกิจต่างๆ จากส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคไปสู่ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของลูเซียน พาย (Pye, 1966: 33-34) อัลมอนด์และเพาเวลล์ (Almond and Powell, 1966: 229-230) และฮันติงตัน (Huntington, 1968: 34-35) ที่เห็นว่า ในระบบการเมืองที่พัฒนาแล้วต้องมีการจำแนกหน่วยงานออกไปตามความสามารถเฉพาะอย่าง มีความรับผิดชอบที่เฉพาะเจาะจง มีระบบย่อยที่มีอิสระในระบบ เช่น หน่วยการปกครองท้องถิ่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น

ในเรื่องลักษณะทางสังคมที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ถือว่าองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองไทยในเรื่องนี้บรรลุผลน้อยมากที่สุด ตามแนวคิดของอัลมอนด์และเพาเวลล์ (Almond and Powell, 1966: 229-230) การมีลักษณะทางสังคมที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว มีความเชื่อมโยงกับเรื่องของวัฒนธรรมทางการเมือง คือ จะต้องมีความวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นแบบมีเหตุผล มิใช่เป็นเรื่องโซกลางหรือความเชื่อ มงาย หากต้องเป็นแบบที่คำนึงถึงข้อเท็จจริง คือ การเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือการจะทำการอย่างหนึ่งอย่างใดจะต้องพิจารณาจากข้อมูลที่เป็นจริง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้เป็นสังคมอุตสาหกรรม ในส่วนของไทยเนื่องจากมีลักษณะของความเป็นสังคมเกษตร และมีวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมจารีตประเพณีซึ่งมักเป็นแบบไม่มีเหตุผล ยึดถือในเรื่องโซกลาง หรือความเชื่อที่ติดต่อกันมาโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองในเรื่องนี้จึงยังถือว่ามีการพัฒนาการน้อยมากสำหรับสังคมไทย

ที่กล่าวมาคือความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้สัมภาษณ์ที่มองว่า นับตั้งแต่ปฏิรูปการเมือง ไทยมีพัฒนาการทางการเมืองขึ้นมาก แต่ก็จะเน้นหนักไปในเชิงทฤษฎี ในทางปฏิบัติ พัฒนาการทางการเมืองไทยยังประสบกับปัญหา คือ

1) **ความเท่าเทียม** ผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า ปัญหาในเรื่องความเท่าเทียมกันในสังคมไทย คือ ประชาชนมีความเท่าเทียมกันในทางกฎหมายมากกว่าทางการเมือง โดยความเท่าเทียมกันในทางกฎหมายก็ยังมีปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของการบังคับใช้กฎหมาย ที่มีการตั้งข้อสังเกตว่าจะมีการใช้มาตรฐานที่ต่างกันในการบังคับใช้และตีความกฎหมายในการใช้กับกลุ่มต่างๆ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานรัฐต่อประชาชนก็จะแตกต่างกันระหว่างประชาชนกลุ่มรากหญ้าและผู้ที่มีอำนาจและอิทธิพลทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ส่วนความเท่าเทียมทางการเมืองที่ปรากฏให้เห็นคือการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 จนกระทั่งถึงรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วนได้มีความรู้สึกว่ แม้จะมีการเลือกตั้งตามวาระในกฎหมายแต่ผลของการเลือกตั้งกลับถูกชนชั้นนำบิดเบือนจนไร้ความหมาย มีการใช้กระบวนการยุติธรรมกีดกันให้ผลการเลือกตั้งรวมทั้งการเคลื่อนไหวทางการเมืองถูกปิดกั้น แล้วตั้งรัฐบาลชุดใหม่ที่ไม่สะท้อนผลการเลือกตั้งขึ้นมาบริหารประเทศ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2553: 6) ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่า แม้แต่ในทางการเมืองชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วนก็เห็นว่าไม่มีความเท่าเทียมอย่างแท้จริง และเมื่อพิจารณาการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบอื่นๆ ก็จะได้เห็นว่ายังมีข้อจำกัดอยู่มาก และหลายอย่างถูกครอบงำหรือเป็นไปในทิศทางที่เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของรัฐบาล เช่น การทำประชาพิจารณ์ ประชามติ เป็นต้น

วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงหลังการเลือกตั้ง 23 ธันวาคม พ.ศ. 2553 จนเกิดกลุ่มการเมืองต่างๆ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์รุนแรงในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 จากการเรียกร้องให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยุบสภาจนถึงการยึดพื้นที่สะพานผ่านฟ้าฯ ออนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และราชประสงค์ของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากคนในหลายจังหวัดทางภาคอีสานและภาคเหนือ และตามมาด้วยการปฏิบัติการขอพื้นที่คืนและกระชับพื้นที่ของรัฐบาล เป็นวิกฤตการณ์ที่มีสาเหตุพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งมาจากความรู้สึกเหลื่อมล้ำจากความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเท่าเทียมทั้งทางการเมืองและทางกฎหมายนั่นเอง

2) **ความสามารถของระบบการเมือง** ปัญหาในเรื่องความสามารถของระบบการเมือง มีปัญหาอุปสรรคมาจากความเป็นรัฐบาลผสม การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องของนักการเมือง การขาดความรู้ความสามารถของคณะรัฐบาลและผู้นำทางการเมือง ปัญหาของระบบราชการที่ขาดความรู้ความเข้าใจในต้นนโยบาย ขาดการประสานงาน และประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายอย่างแท้จริง ความคิดเห็นเหล่านี้เป็นปัญหาพื้นฐานของความสามารถของระบบการเมือง

ที่มีมาอยู่เสมอ แต่ได้รับการตอกย้ำให้เห็นว่าเป็นจริงจากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในช่วงของการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเห็นจากรัฐบาลผสมของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่ไม่สามารถแต่งตั้งผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมอย่างแท้จริงเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้ รัฐมนตรีแต่ละคนพยายามผลักดันนโยบายของตนเองโดยไม่คำนึงถึงเอกภาพและความเหมาะสมของนโยบาย และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน และพวกพ้องมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และมีข้อมูลที่ถูกตั้งข้อสงสัยจากหลายฝ่ายว่าจะมีการทุจริตคอร์รัปชันจากการดำเนินนโยบายต่างๆ อย่างมาก ข้าราชการเองก็ถูกตั้งข้อสงสัยว่าการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ เป็นไปเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของนักการเมืองซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลื่อนขั้นของตนเองมากกว่าจะคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของนโยบายอย่างแท้จริง ในส่วนของประชาชนก็จะให้ความนิยมกับพรรคการเมืองที่เสนอนโยบายประชานิยม โดยไม่คำนึงหรือตระหนักถึงผลของนโยบายประชานิยมบางอย่างที่จะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากในระยะยาว ทำให้ประชาชนเองพิจารณาตัดสินความสามารถของระบบการเมืองจากเพียงผลที่ตนได้รับเฉพาะหน้าจากนโยบาย ความสามารถของระบบการเมืองซึ่งควรจะเป็นองค์ประกอบที่สะท้อนพัฒนาการทางการเมืองจึงกลับกลายเป็นสิ่งบั่นทอนพัฒนาการทางการเมืองและสร้างปัญหาให้กับการเมืองไทย

3) การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและความชำนาญเฉพาะอย่าง ปัญหาในเรื่องนี้ของการเมืองไทย คือ หากพิจารณาจากแนวคิดของอัลมอนด์และเพาเวลล์ (Almond and Powell, 1966: 229–230) แล้ว ในการที่มีการแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและความชำนาญเฉพาะอย่างแล้ว ยังต้องมีความเป็นอิสระของระบบย่อย (Subsystem Autonomy) หมายถึง ความเป็นอิสระของหน่วยต่างๆ ในระบบ เช่น หน่วยการปกครองท้องถิ่น ระบบพรรคการเมือง ตลอดจนกลุ่มผลประโยชน์ มีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง มีการจัดองค์การที่ดี และสามารถดำเนินงานได้โดยมีอิสระพอสมควร แต่ในความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า หน่วยการเมืองต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ หรือแม้แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดความเป็นอิสระในการดำเนินการอย่างแท้จริง และเมื่อพิจารณาจากแนวคิดของฮันติงตัน (Huntington, 1968: 34–35) พัฒนาการทางการเมืองอย่างหนึ่งคือการสร้างให้ระบบและสถาบันมีความเป็นสถาบันทางการเมืองอย่างแท้จริง จึงจะตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดีขึ้น และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบหนึ่งของความเป็นสถาบันทางการเมือง คือ ความเป็นอิสระ (autonomy) ดังนั้น เมื่อหน่วยต่างๆ ในระบบการเมืองไทยขาดความเป็นอิสระจึงยังไม่อาจบรรลุความเป็นสถาบันทางการเมืองที่แท้จริง พัฒนาการทางการเมืองในเรื่องของการแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและความชำนาญเฉพาะอย่างในไทยจึงยังถือว่ามิใช่อัจฉริยะมากนัก

4) ลักษณะทางสังคมที่มีการพัฒนาการทางการเมืองแล้ว ปัญหาของพัฒนาการทางการเมืองไทยในประเด็นนี้คือ ลักษณะของการเชื้อชอคกลางและเรื่องมงายยังดำรงอยู่ในสังคมไทย เพราะเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกจากพื้นฐานสังคมและวัฒนธรรมไทยนับตั้งแต่อดีต ความเชื่อดังกล่าว

ได้ประจักษ์ชัดแจ้งในสังคมไทยและมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการดำเนินพิธีกรรมต่างๆ ของทั้งฝ่ายกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) หรือที่รู้จักในนามเสื้อเหลือง และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือที่รู้จักกันในนามเสื้อแดง ซึ่งมีพิธีกรรมที่เพิ่มพูนมากขึ้นกว่าเดิมที่การชุมนุมมีเพียงการเผาพริกเผาเกลือ สาดแป้ง เผาโลงศพ แต่ในการต่อสู้ทางการเมืองในวิกฤตการณ์ความขัดแย้งระหว่าง 2 กลุ่มรวมถึงความขัดแย้งระหว่าง นปช. และรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มีแม้กระทั่งการทำพิธีกรรมโดยเอาเลือดไปเทจนเป็นข่าวไปทั่วโลก ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าไทยเป็นสังคมที่มีพัฒนาการทางการเมืองแล้ว

2.2.2 เป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทย

ในส่วนเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมือง ผลการวิจัยพบว่า ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองทุกเป้าหมายอยู่ในระดับปานกลาง เป้าหมายแต่ละประการในความคิดเห็นของชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังประสบปัญหา ดังนี้

1) **ความมีเสถียรภาพทางการเมือง** ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นว่าไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาความอ่อนแอของระบอบประชาธิปไตย และชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วนได้ตั้งคำถามว่าการเมืองไทยอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงหรือ ประเด็นดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 จนนำมาสู่การยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 การร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 การเลือกตั้ง 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 และมีการจัดตั้งรัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งข้อสังเกตจากหลายฝ่ายว่าเป็นรัฐบาลตัวแทนหรือนอมินี (nominee) ของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร หลังจากรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ (พ.ศ. 2551) หดสั้นสภาพตามคำตัดสินยุบพรรคพลังประชาชนของศาลรัฐธรรมนูญ ได้ก่อให้เกิดการแยกตัวของพรรคการเมืองที่เคยร่วมจัดตั้งรัฐบาลกับพรรคพลังประชาชน และสมาชิกพรรคพลังประชาชนบางส่วนมิได้เข้าไปรวมอยู่ในพรรคเพื่อไทยซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นแทนพรรคพลังประชาชน พรรคการเมืองเหล่านี้ได้หันไปสนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลของพรรคประชาธิปัตย์ที่นำโดย นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยในการเจรจาเพื่อการจัดตั้งรัฐบาลดังกล่าวนี้ได้มีภาพสะท้อนของการเจรจาที่มีฝ่ายทหาร คือ ผู้บัญชาการทหารบก พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา เข้ามามีส่วนและมีการใช้สถานที่ของกองทัพในการเจรจา ทำให้เกิดข้อกังขาโดยเฉพาะในกลุ่มคนที่สนับสนุน พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ที่มองว่ากลุ่มทหารได้เป็นพลังที่มีอิทธิพลแอบแฝงอยู่เบื้องหลังรัฐบาลที่นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ภายใต้นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลก็ยืนยันความถูกต้องของที่มาของตนว่าเป็นไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย เพราะนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีโดยผ่านขั้นตอนกระบวนการเสนอชื่อและลงมติตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และเมื่อพรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสียงข้างมากไม่สามารถประสบความสำเร็จในการจัดตั้งรัฐบาล พรรคการเมืองอื่นที่มีสมาชิกสภา

ผู้แทนราษฎรมากกว่าครึ่งหนึ่งสนับสนุนก็สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 (มาตรา 172)

จากสภาพการณ์ทางการเมืองไทยดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองไทยต่อมา คือ เสถียรภาพของสถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะสถาบันทางการเมืองหลักๆ คือ พรรคการเมือง รัฐสภา และรัฐบาล ซึ่งมีความอ่อนแอมาก ในส่วนของพรรคการเมืองตั้งแต่หลังรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 พรรคการเมืองของไทยต้องเผชิญกับการถูกยุบพรรคหลายพรรค ในด้านหนึ่งก็สามารถมองในเชิงบวก เพราะสาเหตุของการถูกยุบพรรคหลายๆ สาเหตุสะท้อนถึงพฤติกรรมที่ไม่โปร่งใสในการดำเนินการของพรรคการเมือง โดยเฉพาะในกระบวนการเลือกตั้ง แต่ในอีกด้านหนึ่งการที่พรรคการเมืองถูกยุบและคณะกรรมการบริหารพรรคในแต่ละพรรคถูกตัดสิทธิทางการเมืองก็ส่งผลกระทบต่อสถาบันพรรคการเมืองอย่างมาก เพราะนำมาสู่การเกิดพรรคขนาดกลาง ขนาดเล็กเพิ่มขึ้น มีลักษณะการแตกแยกเป็นกลุ่มในพรรคมากขึ้น การดำเนินกิจกรรมของพรรคขาดความเข้มแข็งและต่อเนื่อง การกำหนดโครงสร้างในพรรค โดยเฉพาะในส่วนของกรรมการบริหารพรรค การหวั่นเกรงว่าหากเป็นกรรมการบริหารพรรคมีโอกาสถูกตัดสิทธิทางการเมืองสูง ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมักใช้วิธีการเลี่ยงโดยเลือกที่จะไม่ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค แต่กรรมการบริหารพรรคจะเลือกจากผู้ที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นส่วนใหญ่ จึงส่งผลกระทบต่อการทำงานของพรรคการเมือง โดยเฉพาะการแสดงบทบาทในเวทีรัฐสภา

ในส่วนของรัฐสภาเอง จากปัญหาสภาพทางการเมืองไทยและพรรคการเมืองก็ส่งผลกระทบต่อความมีเสถียรภาพของรัฐสภา โดยเฉพาะในสภาวการณ์ที่รัฐบาลไม่อาจครองเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาด และการเกิดความแตกแยกทางความคิดอย่างรุนแรงระหว่างสมาชิกรัฐสภา ทั้งระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกัน สมาชิกวุฒิสภาด้วยกันเอง สมาชิกรัฐสภาทั้งในส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาไม่ได้ใช้เวทีรัฐสภาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ทั้งของประเทศและประชาชน แต่ใช้เวทีรัฐสภาเพื่อผลประโยชน์ในทางการเมืองของตนเอง และเล่นเกมการเมืองกับสมาชิกพรรคฝ่ายตรงข้าม รัฐสภาจึงไม่สามารถบรรลุประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของตนได้

ในส่วนของรัฐบาลก็มีปัญหาตั้งแต่เรื่องความชอบธรรมในการเป็นรัฐบาล (ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อของความชอบธรรมต่อไป) ความเข้มแข็งและความเป็นเอกภาพของรัฐบาลอันเป็นผลมาจากสภาพของพรรคการเมืองและสภาพการณ์ทางการเมือง รัฐบาลตั้งแต่หลังการเลือกตั้ง 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 เป็นรัฐบาลที่มีลักษณะรัฐบาลผสมหลายพรรค การดำรงอยู่ของรัฐบาลจึงอยู่ที่การเจรจาต่อรองผลประโยชน์ระหว่างพรรคการเมืองต่างๆ มากกว่าจะคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนส่วนรวมโดยตรง เช่น การกำหนดให้ผู้ใดจะได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงใด หาได้มาจากการที่บุคคลนั้นๆ มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ แต่มาจาก

การเจรจาต่อรองระหว่างกลุ่มการเมืองในพรรคการเมืองแต่ละพรรค และระหว่างพรรคการเมืองที่เข้าร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล และเมื่อเป็นรัฐบาลผสมการควบคุมกำกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีโดยนายกรัฐมนตรีจึงไม่อาจจะดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เพราะจะต้องคำนึงถึงว่าหากนายกรัฐมนตรีดำเนินการใดต่อรัฐมนตรีที่มาจากต่างพรรคการเมือง อาจส่งผลต่อการตอบโต้จากพรรคร่วมรัฐบาลด้วยวิธีการต่างๆ ได้ เป็นต้น ปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลยังจะส่งผลต่อเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองในด้านอื่นๆ ได้อีก ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ปัญหาประการต่อมาของควมมีเสถียรภาพทางการเมือง คือ ภาวะวิกฤตการณ์ทางการเมืองตั้งแต่หลังรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ได้ส่งผลให้เกิดความแตกแยกในสังคมไทยอย่างรุนแรงและได้มีการรวมกลุ่มประชาชนที่มีความแตกแยกขัดแย้งทางความคิดและดำเนินการแสดงออกซึ่งการคัดค้านและต่อต้านผู้ที่มีความคิดไม่สอดคล้องต้องกันกับกลุ่มของตนด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งที่เป็นวิธีการแบบที่เป็นทางการ และวิธีการแบบที่ไม่เป็นทางการถึงขั้นการใช้ความรุนแรงระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่ขัดแย้งกัน และระหว่างกลุ่มต่างๆ กับรัฐบาล ความคิดเห็นดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากในช่วงระยะเวลาของการศึกษาวิจัย เป็นช่วงที่กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ซึ่งเป็นกลุ่มที่คัดค้านการจัดตั้งรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้มีการดำเนินการต่อต้านรัฐบาลในหลายสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการชุมนุมในช่วงที่มีการประชุมสุดยอดผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 การเคลื่อนไหวของกลุ่ม นปช. ได้เพิ่มความเข้มข้นขึ้น เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอ่านคำพิพากษายึดทรัพย์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับพวกรวม 22 คน เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 จนนำมาสู่การชุมนุมในเดือนเมษายน พ.ศ. 2553 เพื่อเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยุบสภาและจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ และการชุมนุมได้ขยายไปสู่การที่กลุ่ม นปช. ได้ยึดพื้นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สะพานผ่านฟ้า และบริเวณราชประสงค์ในที่สุด แม้ก่อนหน้านี้จะมีความพยายามเปิดการเจรจาระหว่างแกนนำของกลุ่ม นปช. และนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 28-29 มีนาคม พ.ศ. 2553 แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งความล้มเหลวในการขอให้กลุ่ม นปช. ยุติการชุมนุม ทำให้รัฐบาลต้องตัดสินใจประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และจัดตั้งศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน (ศอฉ.) และเมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมและรัฐบาล ในเหตุการณ์ 10 เมษายน พ.ศ. 2553 ที่ถนนราชดำเนิน เหตุการณ์ 22 เมษายน พ.ศ. 2553 ที่สีลม และเหตุการณ์ 28 เมษายน พ.ศ. 2553 ที่อนุสรณ์สถาน ต่อมาในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะจึงได้ประกาศถึงการสร้างกระบวนการปรองดองหรือโรดแมป (Road Map) 5 ประการ (บุญเลิศ ช่างใหญ่ 2553: 27) คือ (1) เกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ (2) การปฏิรูปประเทศ (3) ให้สื่อทำหน้าที่อย่างสร้างสรรค์ (4) มีคณะกรรมการอิสระตรวจสอบข้อเท็จจริง เหตุการณ์ 3 เหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในเดือนเมษายนดังกล่าวมาข้างต้น (5) มีกติกาทางการเมือง เช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมายบางฉบับให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายพร้อมเสนอจะจัดให้มีการเลือกตั้ง 14

พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 อย่างไรก็ตาม การประกาศแผนการสร้างกระบวนการปรองดองดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ และรัฐบาลโดยศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน (ศอฉ.) ได้ดำเนินการปฏิบัติการกระชับพื้นที่ที่ราชประสงค์จนนำมาสู่การบาดเจ็บล้มตายของทั้งทหารและประชาชน การสูญเสียในเรื่องทรัพย์สินจำนวนมากทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน จากการเผาศาลากลางจังหวัดและห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ ทำลายที่สุดการชุมนุมของกลุ่ม นปช. ได้ยุติลงหลังจากแกนนำบางส่วนได้มอบตัวต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าวในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2553 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีก็นำเสนอการปฏิรูปประเทศไทยตามแผนปรองดองแห่งชาติ มีเนื้อหาสาระสำคัญ 5 ข้อ (มติชนสุดสัปดาห์ 2553: 10) คือ (1) การรวมใจคนไทยเป็นหนึ่งเดียวในการปกป้องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ (2) การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคในสังคม (3) กลไกเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนสามารถมีบทบาทช่วยลดความขัดแย้ง ไม่เป็นเงื่อนไขของความขัดแย้งเสียเอง (4) ในการชุมนุมมีปัญหาความสูญเสียเกิดขึ้น จำเป็นต้องให้สังคมเข้าถึงข้อเท็จจริงของเหตุการณ์จึงต้องมีกลไกการตรวจสอบ และ (5) ประเด็นการเมืองที่เกี่ยวข้องโดยตรงที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ควรนำประเด็นความขัดแย้งเหล่านี้มาพิจารณาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอดังกล่าวนี้ รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ดำเนินการแต่งตั้ง นายคณิต ณ นคร อธิการสูงสุดเป็นประธานคณะกรรมการอิสระเพื่อตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อความปรองดองแห่งชาติ หรือ คอป. แต่งตั้ง นายสมบัติ ธำรงธัญวงศ์ อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) เป็นประธานคณะกรรมการศึกษาและพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่งตั้ง นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีเป็นประธานคณะกรรมการกำกับการปฏิรูปประเทศ และนายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นประธานคณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปประเทศ ซึ่งนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีก็ยอมรับว่าการดำเนินการต่างๆ ต้องอาศัยระยะเวลาและคงจะดำเนินการไม่แล้วเสร็จในเวลาที่เหลืออยู่ของรัฐบาลของตน

จากสภาพการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การเมืองไทยยากที่จะพัฒนาไปสู่ความมีเสถียรภาพทางการเมืองได้ เพราะปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ไม่เพียงเป็นปัญหาอันสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างผู้นำทางการเมือง (ระหว่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพวกที่สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และพวกที่สนับสนุนรัฐบาลประชาธิปัตย์ กับพวกที่ต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรเท่านั้น) แต่ปัญหาความขัดแย้งมีทั้งสาเหตุมาจากความขัดแย้งในแนวคิดทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำที่เกิดในสังคมทั้งความเหลื่อมล้ำทางการเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคม ความล้มเหลวของสถาบันทางการเมืองต่างๆ รวมถึงการที่ไทยยังไม่สามารถมีลักษณะของสังคมที่มีการพัฒนาแล้ว ที่ต้องยึดเหตุผล หลักข้อเท็จจริง หากแต่คนไทยในปัจจุบันไม่พร้อมที่จะเปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และคิดอยู่บนฐานข้อมูลข้อเท็จจริงเหตุผลที่เป็นจริงแต่ยังใช้ความรู้สึกอคติสวนตัวต่อกัน ความแตกแยกขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ก็มีแต่จะยังดำรงอยู่ และหากรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการยึดถือความถูกต้องตามกฎหมาย ความชอบ

ธรรม โปร่งใส ตรวจสอบแล้ว ปัญหาทางการเมืองไทยก็คงจะดำรงอยู่และบันทึกพัฒนาการทางการเมืองไทยที่มุ่งไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จทางการเมือง

2) **ความชอบธรรมทางการเมือง** ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นว่าสำหรับการเมืองไทยนั้น มีปัญหาความไม่ชอบธรรมที่สำคัญ คือ

(1) ปัญหาความชอบธรรมในตัวผู้นำทางการเมือง ที่มีปัญหาจากการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองและพฤติกรรมของผู้นำทางการเมืองรวมถึงนักการเมือง ซึ่งปัญหาหลักก็คือ ปัญหาการซื้อสิทธิ์ขายเสียงที่มีมาทุกยุคสมัยและมีความเข้มข้นขึ้นนับตั้งแต่การเมืองไทยเข้าสู่ยุครธนธิปไตย หลักการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 คือ การที่มีกลุ่มธุรกิจจำนวนมากเข้ามาบิบบาททางการเมืองอย่างมากโดยเฉพาะการตั้งพรรคการเมือง และส่งคนลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การรวบรวมพรรคการเมืองต่างๆ ของพรรคไทยรักไทย ซึ่งนำโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จนกระทั่งได้เสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร และนำมาสู่พฤติกรรมของการที่ผู้นำทางการเมืองแสวงหาผลประโยชน์เข้าตนเองและพวกพ้อง จนเกิดการคอร์รัปชันเชิงบูรณาการ จากการมีผลประโยชน์ทับซ้อน และนำมาสู่การเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง แม้เมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และมีการเลือกตั้งเมื่อ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 แล้ว ก็ปรากฏข่าวคราวการฟ้องร้องดำเนินคดีในเรื่องของการซื้อสิทธิ์ขายเสียง อันนำมาสู่การให้ใบแดงผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การยุบพรรคการเมือง การตัดสิทธิ์คณะกรรมการบริหารพรรคอันเนื่องมาจากพฤติกรรมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในการเลือกตั้งของผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และ พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง รวมถึงพฤติกรรมแสวงหาผลประโยชน์ของนักการเมืองในกรณีต่างๆ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะบุคคลซึ่งแสดงออกในทางการเมืองทั้งในเวทีรัฐสภาและนอกเวทีรัฐสภา ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปได้ตั้งคำถามถึงความชอบธรรมทั้งในตัวผู้นำทางการเมืองและนักการเมือง

(2) ปัญหาความชอบธรรมของรัฐบาล ปัญหาในเรื่องนี้มีประเด็นสำคัญ คือ ความชอบธรรมในการได้เป็นรัฐบาล คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งคณะรัฐมนตรี และพฤติกรรมในการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี ในส่วนที่มาของรัฐบาลนั้น คือ นับตั้งแต่หลังการเลือกตั้ง 23 ธันวาคม พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา ได้มีการตั้งข้อสังเกตในประเด็นของความชอบธรรมในการได้เป็นรัฐบาลของรัฐบาล 3 ชุด คือ รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช รัฐบาลของนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในความเป็นจริงหากจะพิจารณาถึงความชอบธรรมทางกฎหมายในการได้เป็นรัฐบาลทั้ง 3 รัฐบาลสามารถกล่าวอ้างได้ว่ามีความชอบธรรมทางกฎหมาย เพราะได้มาเป็นรัฐบาลตามเงื่อนไข กลไก และวิธีการตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 เนื่องจากผ่านกระบวนการเสนอชื่อการลงมติและการได้มาซึ่งมติเสียงข้างมากในที่ประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ทั้ง 3 รัฐบาลที่กล่าวมาจะถูกตั้งข้อสังเกตจากฝ่ายที่ต่อต้านหรือไม่สนับสนุนว่าขาดความชอบธรรมทาง

การเมือง คือการได้รับการยอมรับจากประชาชนให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารปกครองประเทศ ดังจะเห็นได้จากรัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ก็ถูกคัดค้านและไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) ด้วยเหตุผลว่าผู้นำรัฐบาลทั้ง 2 ชุดดังกล่าวเป็นตัวแทน (nominee) ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และมุ่งที่จะดำเนินการเพื่อช่วยเหลือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ให้ไม่มีความผิดหรือพ้นความผิดในคดีต่างๆ ที่ถูกตรวจสอบโดยคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) ที่ตั้งขึ้นหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 โดยประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) จัดตั้งขึ้น รวมทั้งรัฐบาลทั้ง 2 ชุด ดังกล่าวมีเป้าหมายที่จะนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาใช้แทน พ.ศ. 2550 และนิรโทษกรรมกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยซึ่งถูกตัดสิทธิทางการเมืองอันเนื่องมาจากคดียุบพรรคไทยรักไทย ในขณะที่รัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ก็ถูกต่อต้านจากพรรคเพื่อไทยซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน และแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ว่าขาดความชอบธรรมในการเป็นรัฐบาล เนื่องจากการจัดตั้งรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มาจากการสนับสนุนจากทหาร ซึ่งกดดันให้กลุ่มนักการเมืองที่แยกตัวออกจากพรรคพลังประชาชนไม่ไปร่วมกับพรรคเพื่อไทยซึ่งจัดตั้งขึ้นใหม่หลังพรรคพลังประชาชนถูกยุบใน พ.ศ. 2551 อันได้แก่ พรรคภูมิใจไทย พรรคมหาชนชาติไทย และพรรคเพื่อแผ่นดิน เป็นต้น

นอกเหนือจากปัญหาความไม่ชอบธรรมดังกล่าวแล้ว แต่ละรัฐบาลยังต้องเผชิญกับการต่อต้านและโจมตีจากฝ่ายที่ไม่สนับสนุนในเรื่องของการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งดำเนินการผ่านการกำหนดนโยบายสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายของกระทรวงคมนาคมสมัยนายสมัคร สุนทรเวช (พ.ศ. 2551) กรณีนโยบายไทยเข้มแข็งของพรรคประชาธิปัตย์ (พ.ศ. 2552) เป็นต้น ประกอบกับการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีซึ่งไม่ได้คำนึงถึงคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งอย่างแท้จริง แต่คำนึงถึงการเจรจาต่อรอง ประสานผลประโยชน์ระหว่างนักการเมืองกันเอง ก็ยิ่งทำให้การยอมรับรัฐบาลของประชาชน และความเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลยิ่งลดน้อยลง ส่งผลบั่นทอนความชอบธรรมของทั้งนักการเมือง ผู้นำทางการเมือง และรัฐบาลมากยิ่งขึ้น

3) **ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเมือง** ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นว่า รัฐบาลยังไม่สามารถประสบความสำเร็จในการบริหารปกครองประเทศ เนื่องจากในช่วงของการศึกษาวิจัย เป็นช่วงที่มีความขัดแย้งทางการเมือง โดยมีการแบ่งขั้วและฝักฝ่ายระหว่างฝ่ายที่ยังสนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และฝ่ายที่ต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อย่างเด่นชัดเป็นรูปธรรม โดยฝ่ายที่ต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร คือ กลุ่ม พธม. หรือที่รู้จักกันในนามเสื้อเหลือง โดยไม่อาจปฏิเสธได้ว่าพรรคประชาธิปัตย์เองก็มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่ม พธม. ขณะที่ฝ่ายที่สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร คือ กลุ่ม นปช. หรือเป็นที่รู้จักในนามเสื้อแดง ก็มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดและได้รับการสนับสนุนจากพรรคเพื่อไทย รัฐบาลทั้ง 3 ชุด จึงเสียเวลาไปกับปัญหาทางการเมืองมากกว่าจะมีเวลาให้

ความสนใจอย่างจริงจังในการดำเนินนโยบายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวมอย่างแท้จริง การดำเนินนโยบายโดยเน้นนโยบายประชานิยม เป็นการจัดสรรประโยชน์โดยการคำนึงถึงการได้รับการสนับสนุนจากประชาชนที่เป็นฐานเสียงของตนเองเพื่อประโยชน์ในทางการเมืองโดยเฉพาะชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นหลัก ในขณะที่ฐานเสียงที่สนับสนุนรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้านก็มีความแตกต่างและความแตกแยกในเชิงความคิดอย่างรุนแรงและแบ่งภาคในเชิงภูมิศาสตร์อย่างชัดเจน ทำให้การจัดสรรประโยชน์ของรัฐบาลแต่ละชุดไม่ได้รับการยอมรับจากส่วนรวม และถูกต่อต้านคัดค้านจากภาคส่วน ซึ่งเป็นฐานเสียงของฝ่ายที่คัดค้านต่อรัฐบาล รวมทั้งการมีลักษณะของรัฐบาลที่ไม่อาจครองเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาด และมีความเป็นรัฐบาลผสม นโยบายต่างๆ จึงออกมาในลักษณะของการพยายามประนีประนอมระหว่างพรรคต่างๆ ที่เข้ามาร่วมรัฐบาล

นอกจากนี้ ในเรื่องของการทรัพยากรบุคคลก็ยังขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล ดังจะเห็นได้จากการที่นักการเมืองที่ได้อำนาจเป็นรัฐบาลมักจะเข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการประจำตามกระทรวง กรม กองต่างๆ เพื่อแสวงหาผู้มาดำรงตำแหน่งที่จะสามารถเป็นฐานเสียงสนับสนุนตนเองในด้านต่างๆ เป็นหลัก โดยขาดการคำนึงถึงระบบคุณธรรมที่ควรจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยภาพรวมจึงยังไม่อาจกล่าวได้ว่าไทยมีพัฒนาการที่ดีในเรื่องของการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเมือง

4) **ความเป็นสถาบันทางการเมือง** ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ยังมุ่งพิจารณาความเป็นสถาบันของสถาบันพรรคการเมืองเป็นหลัก ไม่ได้คำนึงถึงความเป็นสถาบันของสถาบันทางการเมืองอื่นๆ ซึ่งยังมีอีกเป็นจำนวนมาก อาจเป็นผลมาจากสถาบันพรรคการเมืองเป็นสถาบันที่ใกล้ชิดและประชาชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยมากกว่าสถาบันทางการเมืองอื่นๆ จากการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และวิกฤตการณ์และสถานการณ์ทางการเมืองที่ประชาชนได้รับรู้จากการติดตามข่าวสารทางการเมืองและได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมของนักการเมืองและพรรคการเมือง ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงไม่รู้ลึกซึ้งถึงทฤษฎีถึงความจำเป็นอย่างแท้จริงที่ว่าสถาบันทางการเมืองอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ รัฐสภา หรือรัฐบาล ก็เป็นสถาบันทางการเมืองที่จะต้องมีการพัฒนาให้บรรลุองค์ประกอบของความเป็นสถาบันทางการเมือง (Political Institutionalization) อย่างแท้จริง คือ มีความยืดหยุ่น ปรับตัวได้ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสลับซับซ้อน และมีความเป็นอิสระ เพื่อให้สถาบันต่างๆ ดังกล่าวลักษณะที่มีคุณค่า และสามารถเผชิญและแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะนำไปสู่การผลักดันการเปลี่ยนแปลงและการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามารถของระบบ

ในส่วนความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นว่ามีความเป็นสถาบันทางการเมืองในระดับปานกลาง ในช่วงของการวิจัยเองมีเหตุการณ์ของการที่พรรคการเมืองถูกยุบ ซึ่งกรณีดังกล่าวคนที่สนับสนุนพรรคการเมืองที่ถูกยุบก็ได้พิจารณาไตร่ตรองว่าเหตุผลที่พรรคการเมืองนั้นๆ ถูกยุบมีเหตุอันสมควรหรือไม่ หากแต่จะมองว่าปัญหาการยุบ

พรรคเป็นผลพวงมาจากการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจระหว่างพรรคการเมืองด้วยตนเอง หรือมองว่าปัญหาการยุบพรรคนั้นเป็นผลพวงมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ทั้งที่ในความเป็นจริงบทบัญญัติเกี่ยวกับการยุบพรรคดังกล่าวก็มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เช่นกัน การยุบพรรคการเมืองยังถูกนำไปสู่การตั้งประเด็นของความเป็นสองมาตรฐานในสังคมไทย เมื่อการยุบพรรคการเมืองบางพรรคถูกยุบในช่วงเวลาที่เป็นเสมือนการถอดสลักเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น เช่น กรณีการยุบพรรคพลังประชาชน เป็นต้น ปัญหาการยุบพรรคการเมืองภายใต้เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนดที่มุ่งหวังต่อการแก้ไขปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง การทำให้พรรคการเมืองไทยมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีคุณธรรม จริยธรรม จึงกลายเป็นประเด็นที่สร้างปัญหาให้กับการเมืองไทย เนื่องจากพรรคการเมืองที่ถูกยุบเองก็ไม่ได้ตระหนักว่าตนควรปรับตัวอย่างไรเพื่อไม่สร้างเงื่อนไขที่พรรคของตนอาจถูกยุบได้อีกตามบทบัญญัติของกฎหมาย แต่กลับใช้ช่องว่างในทางกฎหมายและวิธีการต่างๆ ที่กลับก่อให้เกิดปัญหากับพรรคการเมือง เช่น การลดจำนวนกรรมการบริหารพรรค การแต่งตั้งผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นกรรมการบริหารพรรค เป็นต้น

นอกจากปัญหาการยุบพรรคแล้ว จุดอ่อนที่ทำให้พรรคการเมืองไทยยังไม่บรรลุความเป็นสถาบันอย่างแท้จริง คือ พรรคการเมืองไทยมีสภาพอ่อนแอ ไม่คงทนถาวร การเกิดขึ้นและการคงอยู่ของพรรคการเมืองเป็นไปตามกลุ่มนายทุนผู้ก่อตั้งและสนับสนุนพรรคการเมืองเป็นหลัก พรรคการเมืองขาดเป้าหมายและอุดมการณ์ร่วมที่เป็นของประชาชนส่วนรวม อยู่ภายใต้การชี้นำของกลุ่มทุนที่สนับสนุนพรรค ไม่มีอิสระในการดำเนินงาน ขาดความเป็นปึกแผ่น ภายในพรรคมีการแตกแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ปัญหาการขาดความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นสถาบันของสถาบันทางการเมืองอื่น โดยเฉพาะรัฐสภาและรัฐบาล ซึ่งเป็นสถาบันทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากพรรคการเมืองซึ่งได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นหลักนั่นเอง

5) ความทันสมัยทางการเมือง ขนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพิจารณาความทันสมัยทางการเมืองจากบทบาทของภาครัฐและองค์กรอิสระ คือ

ในส่วนของภาครัฐ แม้จะมีการปฏิรูประบบราชการ ซึ่งช่วยให้ระบบราชการมีการพัฒนาขึ้นบ้าง แต่ในภาพรวมระบบราชการก็ยังไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีพ้นจากความเป็นอำมาตยาธิปไตย ยังมีลักษณะของความเป็นเจ้าขุนมูลนาย ประชาชนยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานของภาครัฐและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการได้อย่างเต็มที่ และรัฐบาลยังสามารถอาศัยช่องโหว่ทางกฎหมายและการมีอำนาจเหนือราชการใช้ราชการเป็นเครื่องมือในทางรुकล้ำสิทธิของประชาชนได้ แม้ว่าภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ต่างมีบทบัญญัติในการให้การรับรองสิทธิของบุคคลอย่างมากมายและกว้างขวางกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ ที่เคยมีมา และประชาชนบางส่วนได้มีการอ้างสิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในการเรียกร้องสิทธิ เช่น การชุมนุมของทั้งกลุ่ม พทม. และกลุ่ม นปช. หากแต่กฎหมายก็เปิดช่องให้ฝ่ายรัฐบาลสามารถที่จะออกพระราชกำหนดการบริหารราชการใน

สถานการณ์ฉุกเฉินมาใช้เพื่อจำกัดหรือดำเนินการเพื่อให้เกิดการระงับหรือยุติการชุมนุมได้ ทั้งที่ข้อกำหนดที่บัญญัติไว้ใน พ.ร.ก. บริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินดังกล่าวในหลายมาตรา มีลักษณะที่นอกจากจะไม่ให้การคุ้มครองสิทธิขั้นมูลฐานของประชาชนแล้ว หลายมาตราก็ก็นำเข้าข่ายที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการล่วงละเมิดสิทธิขั้นมูลฐานและสิทธิมนุษยชนของผู้ชุมนุม อาทิ การมีข้อห้ามเกี่ยวกับสื่อ เช่น การนำเสนอข่าว การจำหน่าย หรือทำให้แพร่หลายซึ่งหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ หรือสิ่งอื่นที่ทำให้มีข้อความอันอาจทำให้ประชาชนเกิดความหวาดระแวงการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร ทำให้กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ให้สิทธิควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยเป็นเวลา 3 วัน ประชาชนไม่สามารถฟ้องร้องเอาผิดเจ้าหน้าที่ได้ เพราะให้สิทธิคุ้มครองเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น

ในส่วนของสิทธิของประชาชนที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของทางราชการ ปรากฏว่า แม้เมื่อมีการปฏิรูปการเมืองนับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 และได้มีการให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการมากขึ้น จนนำมาสู่การจัดทำพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิของประชาชนในเรื่องดังกล่าวก็ยังอยู่ในวงจำกัด เพราะประชาชนมักจะคุ้นเคยกับสิทธิพื้นฐานทั่วไป ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น สิทธิการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น หากแต่การใช้สิทธิของประชาชนในเรื่องการขอข้อมูลข่าวสารทางราชการ เป็นการใช้สิทธิในขั้นที่เหนือกว่าการใช้สิทธิเลือกตั้งทั่วไป ประชาชนก็จะไม่คุ้นเคยกับการใช้สิทธิดังกล่าวเช่นเดียวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ประชาชนมักจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นผู้รับข่าวสารทางการเมืองมากกว่าการเป็นผู้นำเสนอความคิดเห็นทางการเมืองให้ผู้อื่นรับฟัง นอกจากความไม่คุ้นเคยกับการใช้สิทธิดังกล่าวแล้ว ประชาชนยังไม่อยากเข้าไปใช้สิทธิดังกล่าวเพราะเกรงจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มข้าราชการ ทั้งนี้ เนื่องจากประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลางไทยมีพื้นที่ครอบคลุมอย่างกว้างขวางและสลับซับซ้อน โดยมีความเกี่ยวพันกับระบบทุนนิยมสมัยใหม่ รวมทั้งยังได้เชื่อมโยงกับรัฐอำนาจนิยมและวัฒนธรรมไทยที่มีค่านิยมแบบศักดินายังคงมีอิทธิพลแอบแฝงอยู่ ข้าราชการไทยจึงถูกมองว่าค่านิยมความคิด ความเชื่อ ที่อิงแอบอยู่กับลักษณะอำนาจนิยม และหลายๆ คนในสังคมมักจะมีทัศนคติว่า ข้าราชการไทยมีความเป็นประชาธิปไตยน้อย ไม่มีใจเปิดกว้างเพียงพอที่จะให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางราชการ นอกจากนั้นประชาชนยังเห็นว่าการใช้สิทธิของตนในเรื่องที่เกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการอาจจะมีขั้นตอนยุ่งยากตามแนวปฏิบัติของระเบียบวิธีทางราชการ และอาจจะก่อให้เกิดปัญหากับตนมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการ และนี่เป็นปัญหาหนึ่งของเป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองไทยในเรื่องของความทันสมัยทางการเมือง

นอกเหนือจากเรื่องของการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางราชการของประชาชนแล้ว จะเห็นปัญหาอีกประการหนึ่งคือ การที่รัฐบาลไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใดแม้จะมีการปฏิรูปทางการเมืองนับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 แล้ว แต่ภาครัฐก็ยังสามารถมีอิทธิพลในการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์บาง

สถานเป็นเครื่องมือของรัฐบาล และภายใต้ พ.ร.ก. บริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินก็มีมาตรการที่ภาครัฐสามารถปิดกั้นสื่อได้ในระดับหนึ่ง

ในส่วนขององค์กรอิสระ นับตั้งแต่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ได้มีการกำหนดโครงสร้างทางการเมืองและกลไกในการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการดำเนินงานของภาครัฐ และการควบคุมตรวจสอบความประพฤติของนักการเมืองถึงขั้นมีการให้ข้าราชการถูกออกจากราชการและนักการเมืองถูกถอดถอนได้ เช่น การมีศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการประพฤตินักการเมือง (ปปช.) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ผู้ตรวจการแผ่นดิน ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการบรรลุป้าหมายของการพัฒนาการเมืองด้านความทันสมัยทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ปัญหาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินการขององค์กรอิสระดังกล่าว อันเป็นผลมาจากสาเหตุหลายประการ อาทิ ประชาชนยังเห็นว่าการเรียกร้องให้องค์กรอิสระดังกล่าวดำเนินการตามหน้าที่ทำได้ยาก มีขั้นตอนยุ่งยาก ขาดความรู้ความเข้าใจในขอบเขตอำนาจหน้าที่และกระบวนการดำเนินงานขององค์กรต่างๆ การแทรกแซงขององค์กรอิสระโดยนักการเมืองและผู้มีอำนาจทางการเมือง ตั้งแต่ขั้นตอนการสรรหากรรมการในองค์กรอิสระจนกระทั่งถึงกระบวนการดำเนินการ รวมถึงพฤติกรรมเฉพาะตนของผู้ที่เป็นกรรมการในองค์กรอิสระต่างๆ ไม่สามารถสร้างความรู้สึกมั่นใจให้ประชาชนได้อย่างแท้จริงว่า องค์กรอิสระต่างๆ ดังกล่าวดำเนินการด้วยความโปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรม ตรวจสอบได้ หลายครั้งที่ผลการดำเนินการได้สร้างความเคลือบแคลงให้กับประชาชนถึงมาตรฐานการดำเนินการขององค์กรอิสระ และบางครั้งประชาชนบางฝ่ายตั้งข้อสังเกตว่า การดำเนินการขององค์กรอิสระหลายองค์กรเป็นไปเพื่อตอบสนองของนักการเมืองหรือเพื่อการแก้ไขปัญหาทางการเมือง ด้วยเหตุนี้เป้าหมายของการพัฒนาการเมืองในเรื่องของความทันสมัยทางการเมืองจึงยังไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างเต็มที่

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเมือง องค์ประกอบของการพัฒนาการเมืองและเป้าหมายของการพัฒนาการเมือง

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของการพัฒนาการเมือง และทั้งพฤติกรรมทางการเมือง และองค์ประกอบของการพัฒนาการเมืองมีความสัมพันธ์กับการบรรลุป้าหมายของการพัฒนาการเมืองไทยอย่างมีนัยสำคัญ

2.3.1 ในส่วนความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเมืองกับองค์ประกอบของการพัฒนาการเมืองนั้น ชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ นั้นส่งผลต่อองค์ประกอบของการพัฒนาการเมืองในประเด็นสำคัญๆ คือ

(1) ในเรื่องของความเท่าเทียม อันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาการเมืองนั้น พฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง การตื่นตัวทาง

การเมือง ทำให้ได้ข้อมูลข้อเท็จจริงในทางการเมือง ซึ่งมีผลต่อการนำไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เป็นการสร้างพัฒนาการทางการเมืองในลักษณะการเมืองแนวใหม่ คือการเมืองภาคประชาชน (Civil Society) มากขึ้นแทนที่จะเป็น “การเมืองแนวเดิม” ที่เป็นระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือแบบผ่านตัวแทน (Representative Democracy) คือ การที่ประชาชนไม่ได้จำกัดเฉพาะพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับล่าง แต่ประชาชนจะเข้าไปมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงขึ้นไป และมีบทบาทมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาของตนเองในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจโดยเฉพาะในเรื่องของนโยบายสาธารณะ การให้ข้อเสนอแนะในประเด็นความขัดแย้งทางการเมือง การตรวจสอบการดำเนินการของภาครัฐและสถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะพรรคการเมืองและนักการเมือง เท่ากับเป็นการสร้างเสริมความเสมอภาคให้เกิดขึ้นกับประชาชน ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันมากขึ้นทั้งในด้านกฎหมายและการเมือง ซึ่งทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจและเรียกร้องให้ระบบการเมืองต้องสร้างความเท่าเทียมกันให้มากขึ้น รวมถึงความเท่าเทียมในด้านเศรษฐกิจ และสังคมด้วย

วิกฤตการณ์ทางการเมืองไทยนับตั้งแต่หลังการเลือกตั้ง 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ประเด็นของความเท่าเทียมได้ถูกใช้เป็นที่วาทกรรมทางการเมืองและเงื่อนไขในการต่อสู้ระหว่างนักการเมืองด้วยกัน กลุ่มกดดันและกลุ่มผลประโยชน์ที่มีแนวคิดแตกต่างกัน รวมทั้งได้ขยายไปสู่การเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับภาคประชาสังคมต่างๆ และกลายเป็นสิ่งที่สร้างปัญหาให้กับสังคมและการเมืองไทย ส่งผลกระทบทางลบต่อพัฒนาการทางการเมืองอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

(2) ในเรื่องความสามารถของระบบการเมือง เมื่อประชาชนมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น จะเป็นปัจจัยผลักดันให้ระบบการเมืองจะต้องพัฒนาและปรับตัวให้มีความสามารถมากขึ้นในการผลักดันด้านเศรษฐกิจและสังคม และการผลักดันดังกล่าวจะต้องตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน เพราะประชาชนตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ตระหนักถึงประสิทธิภาพทางการเมืองของตนเองมากขึ้น ว่าตนเองสามารถมีอิทธิพลในการก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และสามารถมีอิทธิพลให้รัฐบาลกำหนดและดำเนินนโยบายต่างๆ ตอบสนองผลประโยชน์ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลมากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งการมีความสามารถของประชาชนที่จะตรวจสอบการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็สามารถใช้ความสามารถของตนในเรื่องนโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความชอบธรรมทั้งทางกฎหมายและการเมืองในการดำรงตำแหน่งได้เช่นกัน

(3) ในเรื่องของกรอบโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและความชำนาญเฉพาะอย่าง พฤติกรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะทำให้ประชาชนมีความเข้าใจและตระหนักถึงความจำเป็นในเรื่องนี้มากขึ้น และเริ่มเรียนรู้ว่าระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงที่ประชาชนจะได้รับหลักประกันอย่างเต็มที่ในเรื่องของสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค การเมืองจะเป็นการเมืองที่

สร้างสรรค์ มีคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้น และระบอบประชาธิปไตยจะสามารถก้าวพ้นความเป็นอำมาตยาธิปไตย สามารถลดอิทธิพลเชิงลบของระบบอุปถัมภ์อันนำมาสู่ปัญหาต่างๆ ที่สำคัญ เช่น ปัญหาคอร์รัปชัน เป็นต้นได้ จะต้องมีการแบ่งแยกโครงสร้างทางการเมืองและมีโครงสร้างทางการเมืองที่หลากหลายมากขึ้น โดยโครงสร้างทางการเมืองต้องมีระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกัน มีสมดุลของอำนาจต้องมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้เกิดลักษณะพหุนิยมทางอำนาจในการตัดสินใจ

(4) ในเรื่องของลักษณะสังคมที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว คือ การที่มองว่าหากมีพัฒนาการเมืองแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองควรเป็นแบบมีเหตุผล เป็นแบบที่คำนึงถึงข้อเท็จจริง ชนชั้นกลางไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นด้วยกับลักษณะดังกล่าวว่าเป็นลักษณะที่ควรจะเป็นในสังคมที่มีพัฒนาการเมือง และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะนำมาสู่การพัฒนาในองค์ประกอบด้านต่างๆ ของพัฒนาการเมือง แต่การมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจส่งผลให้เกิดพัฒนาการเมืององค์ประกอบด้านนี้น้อยที่สุด เมื่อเทียบองค์ประกอบด้านอื่นๆ เพราะองค์ประกอบนี้เป็นสิ่งที่ฝังรากลึกจากพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมไทยตั้งแต่อดีต

2.3.2 ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเมืองและองค์ประกอบของพัฒนาการเมืองกับเป้าหมายของพัฒนาการเมือง

พฤติกรรมทางการเมืองและองค์ประกอบของพัฒนาการเมืองต่างก็มีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของพัฒนาการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ

ในสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงจนทำให้ระบบการเมืองสามารถพัฒนาการเมืองตามองค์ประกอบตัวชี้วัดดังได้กล่าวมาแล้ว ย่อมทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาการเมือง

ในสังคมไทย เป้าหมายของพัฒนาการเมืองด้านต่างๆ ยังต้องเผชิญกับปัญหา คือ

(1) ในเรื่องของเสถียรภาพทางการเมือง จะเกิดปัญหาหากประชาชนไม่สามารถมีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ระบบการเมืองไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หรือระบบการเมืองเปิดโอกาสให้ประชาชนหากแต่ประชาชนเองไม่พร้อมที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ระบบการเมืองเปิดโอกาสให้กลุ่มพลังอำนาจเฉพาะบางกลุ่มสามารถมีอิทธิพลและบทบาททางการเมือง รัฐบาลไม่สามารถที่จะใช้อำนาจประโยชน์ให้แก่ประชาชน สถาบันทางการเมืองไม่สามารถทำให้ประชาชนเห็นความสามารถ ผู้นำทางการเมืองและบุคลากรทางการเมืองและภาครัฐไม่มีคุณธรรมจริยธรรม ในสังคมเกิดความแตกแยกทางความคิดอย่างรุนแรง โดยเฉพาะหากความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันนั้นเป็นความคิดเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมือง ระบบการเมือง การจัดโครงสร้างทางการเมืองซึ่งมีผลกระทบต่อสถาบันและกระบวนการทางการเมือง สถานการณ์ต่างๆ ดังกล่าวนี้น่าจะมีผลทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในกลไกของระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในการแก้ไข

ปัญหาและความขัดแย้งทางการเมืองก็เป็นการเปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองด้วยวิธีการนอกระบบ เช่น การรัฐประหาร โดยประชาชนไม่มีความรู้สึกหรือไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการคัดค้านและต่อต้าน หรือแม้แต่อาจนำมาสู่การเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองใหม่ด้วยวิธีการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังที่ปรากฏในภาวะการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช และรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ กับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และระหว่างรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ลักษณะดังกล่าวนี้ย่อมทำให้พัฒนาการทางการเมืองบรรลุเป้าหมายในเรื่องเสถียรภาพทางการเมืองได้ยาก

(2) *ในเรื่องของความชอบธรรมทางการเมือง* ถ้าคุณภาพของพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่ำ ก็จะทำให้มีปัญหาทางการเมืองหลายอย่าง ที่สำคัญที่สุด คือ ปัญหาเรื่องของการซื้อสิทธิ์ขายเสียงโดยเฉพาะในการเลือกตั้งในทุกระดับ และการได้แก่การเมืองที่ไม่มีคุณภาพอย่างแท้จริงหรือมุ่งที่จะเข้ามาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน และนำมาสู่การจัดตั้งรัฐบาลซึ่งสะท้อนภาพความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในพรรคการเมือง การต่อรองระหว่างพรรคการเมืองในการจัดตั้งรัฐบาล ทำให้พัฒนาการทางการเมืองไทยไม่สามารถบรรลุเป้าหมายเรื่องความชอบธรรมทางการเมืองได้ โดยเฉพาะในกระบวนการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง ปัญหาความชอบธรรมทางการเมืองทวีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อระบบการเมือง ผู้นำรัฐบาลและนักการเมืองไม่สามารถพิสูจน์ต่อประชาชนได้ว่ามีประสิทธิภาพประสิทธิผลเพียงพอในการผลักดันนโยบายต่างๆ เพื่อพัฒนาระบบสังคมและเศรษฐกิจให้ตอบสนองต่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม มีการดำเนินการที่ไม่สอดคล้องกับหลักการจัดการการบริหารบ้านเมืองที่ดี เปิดโอกาสให้กลุ่มอิทธิพลทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นสามารถแทรกแซงการดำเนินงานของรัฐบาลและระบบราชการได้ ดังปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สะท้อนให้เห็นจริงในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2548 รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งแม้จะได้อำนาจมาโดยมีความชอบธรรมทางกฎหมาย แต่ต้องเผชิญกับปัญหาความชอบธรรมทางการเมืองอย่างสูง

(3) *ในเรื่องความเป็นสถาบัน* สถาบันทางการเมืองที่ถูกมองว่ามีความเป็นสถาบันน้อยที่สุด คือ พรรคการเมืองเนื่องจากเป็นสถาบันที่ประชาชนสัมผัสได้ถึงมากที่สุด ในแง่ของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของพรรคการเมืองจากสื่อต่างๆ และเป็นสถาบันที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญของพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองที่ประชาชนคุ้นเคยมากที่สุด

เป้าหมายของพัฒนาการทางการเมืองในเรื่องของความเป็นสถาบัน เป็นเรื่องที่มีผลสืบเนื่องมาจากเป้าหมายในเรื่องของเสถียรภาพทางการเมืองและความชอบธรรมทางการเมือง เมื่อการเมืองขาดเสถียรภาพและความชอบธรรมก็จะมีผลทำให้สถาบันการเมืองไทยหลายสถาบันหยุดชะงักขาดความต่อเนื่อง เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง รัฐบาล เป็นต้น

นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องความเป็นสถาบันทางการเมืองยังเป็นผลมาจากปัจจัยภายในของตัวสถาบันทางการเมืองนั้นๆ เองด้วย พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนก็มีผลต่อการพัฒนาการความเป็นสถาบันของสถาบันการเมือง ตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดคือ กรณีพรรคการเมืองประชาชนแม้จะเป็นระดับชนชั้นกลางเองก็ยังไม่มีการมีส่วนร่วมในลักษณะที่จะเกื้อกูลต่อการพัฒนาของพรรคการเมือง เช่น ยังไม่เห็นความสำคัญของการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือให้การสนับสนุนพรรคการเมืองโดยตรง และถึงจะเห็นว่าการให้การสนับสนุนพรรคการเมืองจะช่วยให้พรรคการเมืองสามารถบรรลุความเป็นสถาบันได้ แต่การให้การสนับสนุนพรรคการเมืองควรดำเนินการโดยภาคีรัฐมากกว่าเอกชน และไม่สนับสนุนการให้การสนับสนุนในรูปของตัวเงิน เป็นต้น ทิศนคติดังกล่าวมาจากปัญหาของลักษณะพรรคการเมืองไทยที่ยังไม่สามารถบรรลุความเป็นพรรคการเมืองตามมาตรฐานของพรรคการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ขาดลักษณะของความเป็นพรรคมวลชน ยังมีลักษณะพรรคเฉพาะกิจที่จัดตั้งโดยนายทุนหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นกลุ่มธุรกิจ มีความแตกแยกขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในพรรค มีลักษณะการรวมศูนย์อำนาจกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มนายทุนพรรค ลักษณะพรรคการเมืองไทยดังกล่าวนี้ไม่เป็นไปตามแนวคิดของซามูเอล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) ที่กล่าวว่าความเป็นสถาบันหมายถึง ลักษณะที่สถาบันมีคุณค่าและมีความสามารถในการเผชิญและแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ มีความยืดหยุ่นปรับตัวได้ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว มีความสลับซับซ้อนและมีความเป็นอิสระ ซึ่งความคิดของชนชั้นกลางไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เห็นว่าพรรคการเมืองไม่มีความเป็นสถาบันจึงสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ เมื่อพรรคการเมืองไม่มีความเป็นสถาบันการยอมรับในคุณค่าของพรรคการเมืองของประชาชนหรือของสังคมจึงมีน้อย ในทางกลับกันก็ทำให้ประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญในการเข้าร่วมกับสถาบันพรรคการเมือง และพัฒนาการทางการเมืองจึงต่ำ เพราะสถาบันการเมืองไม่มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่างๆ หรือตอบสนองความต้องการของประชาชน ความไม่เป็นสถาบันของสถาบันการเมืองโดยเฉพาะพรรคการเมืองยังส่งผลต่อเป้าหมายของการพัฒนาการทางการเมืองในเรื่องของความทันสมัยทางการเมือง

(4) **ความทันสมัยทางการเมือง** ความทันสมัยทางการเมืองของไทยปรากฏเพียงรูปแบบแต่ยังไม่อาจบรรลุสาระสำคัญของความทันสมัยทางการเมืองอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากการมีการปฏิรูประบอบราชการ การมี พ.ร.บ.ข่าวสารข้อมูลฯ การมีการจัดตั้งองค์กรหรือกลไก หรือกำหนดมาตรการในการตรวจสอบและควบคุมการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองไม่ให้ก้าวล่วงสิทธิของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนแสวงหาข้อมูลที่เป็นความจริงเกี่ยวกับการใช้อำนาจของทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมือง แต่ในความเป็นจริงแล้วยังปรากฏพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ยังขาดความเท่าเทียมกันในทางกฎหมายและการเมือง การมีสภาพสังคมที่ยังยึดถือความเชื่อและประเพณีดั้งเดิม ระบอบราชการไทยที่ยังมีลักษณะของความเป็นเจ้าขุนมูลนาย การมีระบบอุปถัมภ์ในวงราชการ การควบคุมและแทรกแซงการปกครองส่วนท้องถิ่นของรัฐบาลกลางแม้จะมีการนำนโยบายการกระจายอำนาจมาใช้

แล้วก็ตาม สิ่งเหล่านี้สะท้อนความไม่บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาการทางการเมืองในเรื่องของความทันสมัยทางการเมือง และส่งผลต่อหลักการธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ประการหนึ่งคือ ความโปร่งใสทางการเมือง เพราะในทางปฏิบัติองค์กร กลไก หรือมาตรการที่กำหนดขึ้นยังต้องประสบปัญหาอุปสรรคหลายประการในการดำเนินการตามบทบาทและหน้าที่ของตนดังกล่าวมาแล้ว

โดยสรุป พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง องค์กรประกอบ และเป้าหมายของการพัฒนาการทางการเมืองมีส่วนเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กันอย่างมากและไม่อาจปฏิเสธได้ การสร้างพัฒนาการทางการเมืองไทยให้เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องพิจารณาและดำเนินการในลักษณะขององค์รวมอย่างเป็นระบบ ยากที่จะดำเนินการแยกส่วนเฉพาะเป็นส่วนๆ ได้ เพราะต่างฝ่ายต่างก็เป็นตัวแปรเหตุและตัวแปรผลได้ในเวลาเดียวกัน

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 การพัฒนาปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางการเมืองไทย สามารถแยกพิจารณาปัจจัยได้เป็น 3 ด้าน (จุมพล นิมพานิช 2546)

(1) ปัจจัยด้านนามธรรมที่มีผลต่อพัฒนาการทางการเมืองไทย ที่ควรได้รับการสร้างเสริม มี 4 ปัจจัย คือ

ก. การอบรมกล่อมเกลาก่อนทางการเมือง (Political Socialization) สถาบันหรือตัวแทนต่างๆ อาทิ ครอบครัว สถาบันทางการศึกษา กลุ่มเพื่อนสนิท สถาบันทางศาสนา สื่อมวลชน นักการเมือง สถาบันทางการเมืองที่สำคัญๆ อาทิ พรรคการเมือง รัฐสภา รัฐบาล ควรดำเนินการให้มีการอบรมกล่อมเกลาก่อนทางการเมืองแก่ประชาชนที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการให้ประชาชนได้เรียนรู้บทบาทและหน้าที่ที่แท้จริงของสถาบันและบทบาททางการเมืองในระบบประชาธิปไตย สร้างประชาชนให้มีทัศนคติความเชื่อ ตลอดจนความเลื่อมใสทางการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของไทย โดยบูรณาการสาระและวิธีปฏิบัติแบบประชาธิปไตยไว้ในกระบวนการเรียนการสอน และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในทุกระดับ ทั้งในระบบและนอกระบบ เสวนาหรือประชุมเชิงปฏิบัติการในเรื่องที่จะสร้างการเรียนรู้ทางประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างประชาชน พร้อมทั้งเกิดการพัฒนาจิตใจและสร้างจิตสำนึกทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เผยแพร่ความรู้ทางด้านประชาธิปไตย ผ่านสื่อต่างๆ ในทุกรูปแบบ

ข. การสร้างลักษณะนิสัยประจำชาติ (จุมพล นิมพานิช 2546: 112) ในกรณีของไทยนั้น คนในชาติมีลักษณะที่เกื้อกูลต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย อาทิ การรักอิสระ การรู้จักประสานประโยชน์ การรู้จักประนีประนอม ผ่อนสั้นผ่อนยาว ส่วนลักษณะที่ไม่เกื้อกูลหรือสนับสนุนต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย ได้แก่ การหย่อนหรือการขาดกฎระเบียบวินัย การเคารพเชื่อฟังผู้มี

อำนาจ ความอ่อนแอเมื่อขาดผู้นำ การขาดความมานะอดทน การยึดถือลัทธิตัวบุคคล เป็นต้น ดังนั้น สถาบัน/ตัวแทนต่างๆ ที่สามารถดำเนินการในเรื่องนี้ก็จะยิ่งควรให้ความสำคัญต่อการสร้างและพัฒนา ลักษณะนิสัยประจำชาติที่ดี และลดหรือปรับปรุงลักษณะนิสัยประจำชาติที่ไม่เกื้อกูลหรือสนับสนุนต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ค. อุดมการณ์ทางการเมือง ปัญหาในสังคมไทยนับตั้งแต่หลังเหตุการณ์ รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ได้วนกลับไปสู่ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองที่ดูเสมือนจะรุนแรงในเชิงความคิดยิ่งกว่ายุคสมัยใด ดังนั้น สถาบันการเมือง สถาบัน องค์กรต่างๆ รวมไปถึงประชาชนคนไทยทุกคนจำเป็นจะต้องหันกลับมาช่วยกันแสวงหาความคิดร่วมในเรื่องของอุดมการณ์ทางการเมือง เพื่อที่จะได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการกำหนดโครงสร้างสถาบันและกระบวนการทางการเมืองที่คนส่วนใหญ่ยอมรับร่วมกันได้

ง. วัฒนธรรมทางการเมือง จะต้องมีการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย รัฐต้องส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริงทั้งความเท่าเทียมทางกฎหมายและความเท่าเทียมทางการเมือง ภาครัฐบาลต้องปรับปรุงตนเองให้เป็นมืออาชีพ และต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม และรับรู้ข้อมูลของทางราชการ ต้องให้ความสำคัญต่อการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง และจริงใจที่จะถ่ายโอนอำนาจส่วนกลางให้แก่ท้องถิ่น พรรคการเมืองและนักการเมืองต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป พรรคการเมืองและนักการเมืองต้องรับผิดชอบต่อประชาชนและสังคมประเทศชาติมากขึ้น ต้องตระหนักรู้และต้องพร้อมที่จะรับการตรวจสอบทั้งจากโครงสร้างและกลไกในการตรวจสอบที่กำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญและตัวบทกฎหมายต่างๆ ในขณะเดียวกันโครงสร้างทางการเมืองต่างๆ ต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีคุณภาพ บริสุทธิ์ ยุติธรรม และโปร่งใส การบริหารประเทศและการดำเนินการทางการเมืองการปกครองใดๆ ต้องเป็นไปตามหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ทุกภาคส่วนของประเทศต้องยึดหลักเหตุผลและข้อเท็จจริง และร่วมมือกันแสวงหาแนวทางเพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างสันติวิธี ดังนั้น กระบวนการในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยควรประกอบด้วยมาตรการต่างๆ ดังนี้

1) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยให้การศึกษาทางด้านการเมืองแก่ประชาชนในทุกระดับ ส่งเสริมความเข้าใจด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง

2) การสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย โดยส่งเสริมกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วม และรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนทางสังคม รวมทั้งร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ปรับปรุงระบบเลือกตั้งในทุกระดับให้บริสุทธิ์ ยุติธรรม และน่าเชื่อถือ เพื่อให้สามารถเป็นกลไกในการคัดคนดีเข้าสู่การเมือง ปรับปรุงระบบลงโทษทางกฎหมายแก่ผู้กระทำความผิดทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(2) ปัจจัยด้านรูปธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองไทย ที่ควรได้รับการพัฒนา เริ่มจากรัฐธรรมนูญซึ่งถือเป็นแม่บทในการกำหนดระบบการเมืองการปกครอง การกำหนดโครงสร้าง สถาบัน และกระบวนการทางการเมืองอื่นๆ การให้หลักประกันสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคแก่ประชาชน จะต้องทำให้เกิดแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมขึ้นในสังคมไทย คือทุกคนจะต้องให้ความสำคัญแก่รัฐธรรมนูญ ไม่ยินยอมและต้องช่วยกันปกป้องไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงการเมืองที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย และมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญอยู่ตลอดเวลา ผู้มีอำนาจและบทบาททางการเมืองจะต้องไม่ให้รัฐธรรมนูญ เป็นเครื่องมือตอบสนองผลประโยชน์ของกลุ่มตน จะต้องคำนึงถึงความสำคัญของรัฐธรรมนูญในฐานะเครื่องมือหลักที่สำคัญในการส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบประชาธิปไตย ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องเข้าใจและเคารพเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

ในส่วนของสถาบันหลัก 3 สถาบัน คือสถาบันนิติบัญญัติ (รัฐสภา) สถาบันบริหาร (รัฐบาล) และสถาบันตุลาการ (ศาล) จะต้องพิจารณาในเรื่องของการกำหนดที่มา โครงสร้าง บทบาท และอำนาจหน้าที่ให้เหมาะสมเป็นที่ยอมรับว่า จะสามารถเป็นสถาบันที่ช่วยส่งเสริมระบบประชาธิปไตยในไทยได้ และในการดำเนินการตามบทบาทและอำนาจหน้าที่จะต้องยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อนำมาสู่การบริหารจัดการปกครองที่ดี (Good Governance)

พรรคการเมืองจะต้องมีการปรับตัวใหม่ ทั้งในเรื่องของการจัดองค์กร การแสดงบทบาท หน้าที่ของตนในทางการเมือง

องค์กรอิสระต่างๆ ต้องมีการกำหนดที่มา โครงสร้าง บทบาทและอำนาจหน้าที่ให้เหมาะสม เป็นที่ยอมรับ และมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมในการดำเนินการอย่างแท้จริง

ส่วนการขยายการมีส่วนร่วมทางการเมืองจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน และการสร้างความเข้มแข็งของพลเมือง เพื่อเป็นการสร้างรากฐานในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนและการสร้างความเข้มแข็งของพลเมืองดี จึงควรมีการดำเนินการ ดังนี้

1) การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่ประชาชนมีจิตสำนึก และกระตือรือร้นในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยจัดตั้งกลุ่มแกนส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยการปฏิบัติและฝึกอบรม หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในสถาบันการศึกษาทุกระดับ

2) การสร้างระบบตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่มีประสิทธิภาพและความเป็นอิสระ โดยจัดระบบการคัดเลือกนักการเมืองให้มีหลักเกณฑ์ที่ชอบธรรมและโปร่งใสภายใต้การมีส่วนร่วมตรวจสอบจากองค์กรภาคประชาชน สนับสนุนบุคลากรและงบประมาณในการส่งเสริมกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยองค์กรภาคประชาชนให้เพียงพอ

3) การบังคับใช้รัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีผลในทางปฏิบัติ โดยเผยแพร่และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้กลไกทางกฎหมาย เปิดและขยายโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย การบริหารนโยบาย และการประเมินผลนโยบาย ตลอดจนการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยทุกระดับ ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของประชาชนเป็นองค์กรอย่างอิสระ สร้างเวทีให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยระหว่างกัน สนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทักษะการจัดการให้เพียงพอต่อการมีส่วนร่วม

5) การให้การศึกษาทางด้านประชาธิปไตย โดยบูรณาการสาระและวิธีปฏิบัติแบบประชาธิปไตยไว้ในกระบวนการเรียน การสอน และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในทุก ระดับ ทั้งในระบบและนอกระบบ เสวนาหรือประชุมเชิงปฏิบัติการในเรื่องที่จะสร้างการเรียนรู้ทางประชาธิปไตย เผยแพร่ความรู้ทางด้านประชาธิปไตย ผ่านสื่อต่างๆ ในทุกรูปแบบ

6) การส่งเสริมการกระจายอำนาจออกสู่ภาคประชาชน จัดให้มีการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนที่จะเข้ามาทำหน้าที่ทางการเมืองเพื่อบริหารอำนาจอธิปไตยทุกระดับสร้างระบบและกระบวนการบริหารจัดการทางการเมืองให้เอื้ออำนวยต่อการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารให้มากขึ้น

7) การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้องค์กรในชุมชนและองค์กรภาคประชาชนโดยสนับสนุนข้อมูลข่าวสารด้านต่างๆ ต่อชุมชนอย่างมีระบบและต่อเนื่อง ดูแลให้หน่วยงานราชการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารฯ อย่างเคร่งครัด ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและบริหารจัดการ การจัดสรรทรัพยากรด้วยตนเองได้โดยตรงให้มากขึ้น

(3) **ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม** ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงปัจจัยสภาพแวดล้อม ให้ส่งเสริมการพัฒนาทางการเมือง โดยจะต้องมีการปฏิรูปในเรื่องต่างๆ คือ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้มีความชัดเจนที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ระบบการเรียนรู้ทางการเมือง การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น

ในทางปฏิบัติ นับตั้งแต่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะได้มีการพัฒนาและปรับปรุงประเด็นต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วในระดับหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ การกำหนดระบบการเลือกตั้งใหม่ กำหนดรายละเอียดการควบคุมกติกาการเลือกตั้ง ให้บริสุทธิ์ยุติธรรม ตรวจสอบได้ การขยายกลไกให้ประชาชนมีสิทธิในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยมากกว่าเดิม การกำหนดหลักการขั้นตอนวิธีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจนกว่าเดิม แต่จะยังพบปัญหาอุปสรรค และจุดอ่อนในเรื่องต่างๆ เหล่านี้อยู่อีกมากซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทบทวนถึงจุดอ่อน จุดแข็ง มีการประเมินอย่างจริงๆ เพื่อจะได้นำมาแก้ไขปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไป

การปรับปรุงสภาพแวดล้อม ยังหมายรวมถึงจะต้องมีการพัฒนาโดยสร้างสังคมอุดมปัญญาให้เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างแท้จริง ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีการประยุกต์ใช้ความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา ในการบริหารจัดการการปกครอง นโยบายสาธารณะ การสื่อสารทางการเมือง การพัฒนาและสร้างความเจริญทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

แนวทางการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล องค์การทางการเมืองและตัวแสดงทางการเมืองที่เกี่ยวข้องควรมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

- พรรคการเมืองต้องทำงานการเมืองอย่างเป็นระบบ เน้นในเรื่องการกำหนดนโยบายในการบริหารประเทศเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม สร้างระบบการคัดเลือกและควบคุมความประพฤติของสมาชิกพรรคให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม คุณภาพ มีวิสัยทัศน์และจรรยาบรรณในวิชาชีพ คำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก รวมทั้งรักในการปกครองแบบประชาธิปไตย ต้องทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเรื่องประชาธิปไตยแก่สมาชิกพรรคและประชาชนโดยทั่วไป ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นประชาคม และ/หรือเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และประสานงานกันเป็นเครือข่าย เพื่อให้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

- รัฐสภาควรออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก และควรออกกฎหมายที่ส่งเสริม สนับสนุน หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาการเมือง รวมถึงการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยด้วย

- รัฐบาล ต้องประกาศวิสัยทัศน์ทางการเมืองและเผยแพร่สู่สาธารณะอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นสัญญาประชาคม ดำเนินการบริหารประเทศโดยเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน บังคับใช้กฎหมายอย่างยุติธรรมเท่าเทียมกัน และมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งรณรงค์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีให้ประชาชนทั่วประเทศ ทั้งนี้โดยเพิ่มการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินการพัฒนากระบวนการทางการเมือง และอาจจัดตั้งองค์กรรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในรายจังหวัดหรือรายภาคองรับ

- ระบบราชการ ควรจะต้องปรับปรุงทัศนคติ และพฤติกรรมในการปฏิบัติหน้าที่ราชการของตนให้มีจิตบริการ ตระหนักถึงความสำคัญของตนในฐานะผู้รับใช้ประชาชน ต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมอยู่ตลอดเวลา ต้องไม่อิงอยู่กับระบบอุปถัมภ์ แต่สามารถยืนหยัดในหลักการความถูกต้อง และเพื่อสนองตอบประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง

- องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบแห่งชาติ เป็นต้น ต้องมีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพอย่างเป็นอิสระ แต่มีความโปร่งใสและด้วยคุณธรรม และมีระบบการตรวจสอบองค์กรอิสระเพื่อประกันการปฏิบัติ

หน้าที่โดยถูกต้องตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งมีการประสานงานกันระหว่างองค์กรอิสระด้วยกันและกับรัฐบาลหรือรัฐสภา จัดกระบวนการสรรหาที่มีความสุจริต เทียบธรรม และเป็นกลางอย่างแท้จริง

- สภาพพัฒนาการเมืองต้องรับผิดชอบการจัดทำแผน ปรับปรุงแผน และติดตามผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาทางการเมือง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้อยู่ตลอดเวลา โดยให้มีระยะเวลาของช่วงแผนฯ ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีกฎหมายและระบบงบประมาณรองรับ

- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปรับบทบาทของหน่วยงานระดับอำเภอและจังหวัดของกระทรวงมหาดไทยต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานงาน อำนวยความสะดวกและกำกับดูแล พร้อมทั้งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดนโยบายและแนวทางดำเนินงานเอง โดยมีระบบการคลังส่วนท้องถิ่นที่ยุติธรรมเอื้ออำนวย พร้อมทั้งมีการเตรียมพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อรองรับการกระจายอำนาจด้วย

- ประชาชนต้องรวมตัวกันและประสานงานเป็นเครือข่ายเพื่อเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมือง โดยมีบุคคลจำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นแกนสำคัญในการร่วมส่งเสริม สนับสนุนและประสานความร่วมมืออุปประชาคมหรือประชาสังคม เพื่อร่วมพัฒนาการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย

- องค์กรชุมชนและองค์กรภาคประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ต้องกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง พร้อมทั้งทำหน้าที่ให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อเสริมบทบาทในการอบรมสั่งสอนเยาวชนของสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา รวมทั้งควรส่งเสริมการรวมกลุ่มกันของภาคีและชุมชนต่างๆ เป็นประชาคม และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อร่วมกิจกรรมการพัฒนาทางการเมือง

- สถาบันการศึกษา ต้องทำหน้าที่ให้การศึกษา ข้อมูล อบรม ความรู้ พร้อมทั้งเผยแพร่ความรู้และข้อมูลนั้นเพื่อปลูกฝังจริยธรรมและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับเยาวชน นักการเมือง และประชาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรที่รับผิดชอบด้านการกำหนดหลักสูตร ต้องกำหนดสาระการสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งในสถาบันการศึกษาภาครัฐและเอกชนทุกระดับ

- สถาบันทางศาสนา ต้องทำหน้าที่อบรมเพื่อสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่คนทุกกลุ่มในสังคม

- สถาบันครอบครัว ต้องอบรมสั่งสอนให้สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนให้มีจิตสำนึกและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย พร้อมทั้งมีความตระหนักถึงหน้าที่และความมีระเบียบวินัย

3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.3.1 เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เน้นเฉพาะชนชั้นกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปน่าจะได้มีการศึกษาวิจัยชนชั้นกลางในภูมิภาคอื่นๆ ต่อไป เนื่องจากนับตั้งแต่การเลือกตั้งใน พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา จะพบลักษณะของการตัดสินใจในการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งที่มีความแตกต่างในพรรคการเมืองที่แต่ละประชาชนแต่ละภาคสนับสนุนอย่างเด่นชัด จึงน่าจะศึกษาว่าเมื่อเป็นเช่นนี้พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางในแต่ละภูมิภาคมีความเหมือน หรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

3.3.2 นอกจากศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางแล้ว น่าจะมีการศึกษาว่าหลังมีการปฏิรูปทางการเมือง พ.ศ. 2540 พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคส่วนต่างๆ เช่น ภาคราชการ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เป็นต้น ได้มีความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือไม่ อย่างไร

3.3.3 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังเป็นการศึกษาวิจัยที่จำกัดเฉพาะความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับพัฒนาการทางการเมือง การศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเจาะลึกถึงปัญหาของกลไกรูปแบบ และวิธีการของมาตรการการมีส่วนร่วมทางการเมือง และหาข้อเสนอแนะที่จะผลักดันบทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

3.3.4 เนื่องจากในปัจจุบันได้มีแนวคิดทางการเมืองเกิดขึ้นใหม่ คือ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ซึ่งให้ความสำคัญต่อภาคประชาสังคมอย่างมากในการมีส่วนร่วมทางการเมือง อันจะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือผู้แทน (Representative Democracy) ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนผ่านกลุ่มประชาสังคม หรือองค์กรพัฒนาเอกชนนอกจากการศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั่วไป และศึกษาเพื่อให้ทราบว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มประชาสังคมหรือองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ส่งผลต่อพัฒนาการทางการเมืองไทยอย่างไร